

Demografske promjene u Splitsko-dalmatinskoj županiji nakon 1991. godine

Bušić, Tereza

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:359115>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-19**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru

Odjel za geografiju

Diplomski sveučilišni studij geografije; smjer: nastavnički (dvopredmetni)

Tereza Bušić

**Demografske promjene u Splitsko-dalmatinskoj
županiji nakon 1991. godine**

Diplomski rad

Zadar, 2023.

Sveučilište u Zadru

Odjel za geografiju

Diplomski sveučilišni studij geografije; smjer: nastavnički (dvopredmetni)

Demografske promjene u Splitsko-dalmatinskoj županiji nakon 1991. godine

Diplomski rad

Student/ica:

Tereza Bušić

Mentor/ica:

Izv. prof. dr. sc. Vera Graovac Matassi

Zadar, 2023.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Tereza Bušić**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Demografske promjene u Splitsko-dalmatinskoj županiji nakon 1991. godine** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 14. ožujka 2023.

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

Sveučilište u Zadru

Diplomski rad

Odjel za geografiju

Demografske promjene u Splitsko-dalmatinskoj županiji nakon 1991. godine

Tereza Bušić

Izvadak

U radu su analizirane demografske promjene na području Splitsko-dalmatinske županije od 1991. godine do danas. Analiza je ponajviše bila temeljena na statističkim podacima objavljenima od strane Državnog zavoda za statistiku (DZS) te Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo (HZJZ). Analizirani su bili demografski pokazatelji općeg i prirodnog (natalitet, mortalitet, mortalitet dojenčadi, fertilitet) kretanja stanovništva, zatim migracije (doseljeno i odseljeno stanovništvo, migracijski saldo) te dobno-spolni sastav stanovnika Splitsko-dalmatinske županije. Također, neki od navedenih analiziranih županijskih demografskih pokazatelja bili su uspoređeni s istima na državnoj razini u svrhu komparacije. Iako se Splitsko-dalmatinska županija u usporedbi s državnim prosjecima može pohvaliti nešto boljom demografskom slikom, ona svejedno nije povoljna. Broj se stanovnika u županiji smanjuje, kao i broj rađanja, a rastu stope mortaliteta pa se u budućnosti predviđa smanjenje broja stanovnika.

Ključne riječi: demografija, stanovništvo, natalitet, mortalitet, migracije, sastav stanovništva, Splitsko-dalmatinska županija

Voditelj: izv. prof. dr. sc. Vera Graovac Matassi

Povjerenstvo: izv. prof. dr. sc. Lena Mirošević; izv. prof. dr. sc. Vera Graovac Matassi; izv. prof. dr. sc. Jasmina Brkić Vejmelka

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zadar

Graduation thesis

Department of Geography

Demographic changes in Split-Dalmatia County after 1991

Tereza Bušić

Abstract

The paper analyzes the demographic changes in the Split-Dalmatia County from 1991 to the present day. The analysis was mostly based on statistical data published by the State Statistics Office (DZS) and the Croatian Institute of Public Health (HZJZ). Demographic indicators of general and natural (birth rate, mortality, infant mortality, fertility) population movement, followed by migration (immigrated and emigrated population, migration balance) and age-sex composition of the inhabitants of Split-Dalmatia County were analyzed. Also, some of the aforementioned analyzed county demographic indicators were compared with the same ones at the national level for the purpose of comparison. Although the Split-Dalmatia County can boast a slightly better demographic picture compared to national averages, it is still not favorable. The number of inhabitants in the county is decreasing, as is the number of births, and the mortality rate is increasing, so a decrease in the number of inhabitants is predicted in the future.

Key words: demography, population, birth rate, mortality, migration, population composition, Split-Dalmatia County

Supervisor: Vera Graovac Matassi, PhD, Associate Professor

Reviewers: Lena Mirošević, PhD, Associate Professor; Vera Graovac Matassi, PhD, Associate Professor; Jasmina Brkić Vejmelka, PhD, Associate Professor

SADRŽAJ:

1. UVOD	1
2. OBJEKT, CILJEVI I METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	3
2.1. <i>Objekt, ciljevi i svrha istraživanja</i>	3
2.2. <i>Metodologija istraživanja</i>	3
3. PRETHODNA ISTRAŽIVANJA	5
4. KRETANJE BROJA STANOVNIKA	7
5. PRIRODNO KRETANJE STANOVNIŠTVA	11
5.1. <i>Natalitet</i>	12
5.2. <i>Mortalitet</i>	16
5.3. <i>Fertilitet</i>	20
5.3.1. <i>Specifične stope fertiliteta</i>	21
5.3.2. <i>Stopa ukupnog fertiliteta</i>	23
6. MIGRACIJE STANOVNIŠTVA	24
6.1. <i>Migracijski saldo</i>	25
6.2. <i>Analiza migracijskih obilježja 2001. i 2011. godine</i>	26
6.3. <i>Doseljeno i odseljeno stanovništvo u Splitsko-dalmatinskoj županiji od 2011. do 2021. godine</i> 31	
7. DOBNO-SPOLNI SASTAV STANOVNIŠTVA	33
7.1. <i>Sastav stanovništva prema spolu</i>	33
7.2. <i>Dobno-spolni sastav stanovništva</i>	35
8. ZAKLJUČAK	42
LITERATURA	43
IZVORI	45
POPIS TABLICA	48
POPIS SLIKA	49
PRILOZI	50
SAŽETAK	51
SUMMARY	52

1. UVOD

Republika Hrvatska je posljednjih trideset godina suočena s velikim smanjenjem broja stanovnika koje je rezultat dugotrajne negativne prirodne promjene te negativnoga migracijskog salda, naročito u posljednjem desetljeću, stoga je demografska tematika očekivano sveprisutna u gotovo svim oblicima medija i javnom diskursu. Smanjenje ili povećanje broja stanovnika važno je pratiti i u okvirima ekonomije (razvoj gospodarstva, osobni dohodak, nezaposlenost), politike (primjerice provođenje pronatalitetne ili antinatalitetne politike) i uprave. Od prvoga službenog popisa provedenoga u sklopu Austro-Ugarske (1857.) pa sve do popisa 1991. godine, područje Republike Hrvatske bilježilo je gotovo stalan međupopisni porast broja stanovnika (iznimka su bila ratna međupopisna razdoblja 1910. – 1921. i 1931. – 1948.). Prema podacima popisa stanovništva 2021. godine Republika Hrvatska imala je 3 871 833 stanovnika (URL1). Sadašnje demografske prilike na prostoru Republike Hrvatske rezultat su povijesnih zbivanja, ali i specifičnih faktora poput gospodarskih, socijalnih, zdravstvenih, političkih. Također, od značaja su i neke kratkotrajne, ali ne manje važne pojave poput zaposlenosti, stambene izgradnje, socijalne i zdravstvene skrbi itd. (Wertheimer-Baletić, 2004). Smanjenje broja stanovnika Republike Hrvatske, kao relativno novi trend, prvi se puta očitovao tijekom Domovinskog rata (1991. – 1995.), no nastavio se i nakon rata te je prisutan više od tri desetljeća. Uz smanjenje broja stanovnika, treba spomenuti i starenje stanovništva. Trend je to sličan onima u mnogim drugim europskim zemljama. Zbog manjeg udjela djece (0 – 14 godina) i dužega očekivanog životnog vijeka, stanovništvo Hrvatske postaje sve starije. Nadalje, zamjetno iseljavanje iz Hrvatske uglavnom je motivirano nedostatkom zaposlenja ili poduzetničkih prilika te nižih primanja i nižega životnog standarda. Stoga su iseljenici često mladi ljudi, neki od njih i visokoobrazovani (*brain drain*) koji traže bolje životne uvjete, a u zadnje vrijeme to je iseljavanje ponajviše usmjereno prema razvijenijim zemljama Europske Unije (URL2).

Fokus istraživanja ovoga diplomskog rada su demografske promjene na području Splitsko-dalmatinske županije od 1991. godine pa do posljednjeg popisa stanovništva 2021. godine. Splitsko-dalmatinska županija najmnogoljudnija je primorska županija, a njeno administrativno središte je drugi po veličini grad u Hrvatskoj – Split. Splitsko-dalmatinska županija je površinom najveća županija Republike Hrvatske s 14 106 km², od čega kopno zauzima 4 540 km² (URL3). Dakle, promatrani period od 30 godina (1991. – 2021.) bio je obilježen i Domovinskim ratom, velikom financijskom krizom 2008. godine, pristupanjem Hrvatske Europskoj uniji 2013. godine

te pandemijom COVID-19 u novije vrijeme. Sve navedene društvene i ekonomske promjene značajno su utjecale i na stanovništvo. U radu će se detaljno analizirati demografski pokazatelji koji se odnose na opće i prirodno kretanje stanovništva navedene županije, potom migracije te dobno-spolni sastav stanovništva Županije.

2. OBJEKT, CILJEVI I METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Demografska su pitanja u Republici Hrvatskoj veoma aktualna i poticajna za nova znanstvena istraživanja. Gledajući prema budućem demografskom razvoju države, potrebno je sustavno pristupiti njihovom proučavanju kako bi se dobili relevantni podaci koji bi mogli služiti kao smjernice za daljnje djelovanje i proučavanje.

2.1. Objekt, ciljevi i svrha istraživanja

Objekt istraživanja ovoga diplomskog rada su demografske promjene u Splitsko-dalmatinskoj županiji nakon 1991. godine. Ciljevi istraživanja u ovome diplomskom radu su: analizirati opće i prirodno kretanje stanovništva, migracije stanovništva, usporediti odabrane demografske trendove u Splitsko-dalmatinskoj županiji s ostalim primorskim županijama i Republikom Hrvatskom te analizirati dobno-spolnu strukturu stanovništva. Svrha istraživanja je dobiti detaljniji uvid u suvremene demografske promjene na području Splitsko-dalmatinske županije te potaknuti daljnja istraživanja.

Temeljne hipoteze na početku istraživanja bile su:

1. Broj se stanovnika u Splitsko-dalmatinskoj županiji od popisa 1991. godine neprekidno smanjuje.
2. Natalitet u Splitsko-dalmatinskoj županiji veći je od hrvatskog prosjeka.
3. Mortalitet u Splitsko-dalmatinskoj županiji manji je od hrvatskog prosjeka.
4. Migracijski saldo u Splitsko-dalmatinskoj županiji je pozitivan.

2.2. Metodologija istraživanja

U ovome diplomskom radu pretežito će se provoditi analiza demografskih podataka objavljenih u publikacijama Državnog zavoda za statistiku (DZS) u razdoblju od 1991. do 2021. godine te analiza postojeće literature. U navedenom razdoblju granice županija u Hrvatskoj su se mijenjale, a analiza u ovom radu temeljit će se na trenutnom administrativno-teritorijalnom ustroju. U vrijeme popisa stanovništva 1991. godine u Republici Hrvatskoj postojale su 102 općine, dok županije još nisu bile formirane. Također, u obzir treba uzeti i različitost metodologija u popisima

stanovništva. Popisi zbog različitih metodologija nisu direktno usporedivi. Tako primjerice, popisi 1991. i 2001. nisu direktno usporedivi zbog različite definicije stalnog stanovništva korištene u popisima. Načelo stalnog stanovništva primjenjivalo se u svim dosadašnjim popisima nakon Drugoga svjetskog rata, tj. u popisima 1948., 1953., 1961., 1971., 1981. i 1991. godine. U Popisu 2001. dolazi do primjene nove definicije ukupnog stanovništva. Ekonomska komisija UN-a za Europu i Eurostat koriste se za ukupno stanovništvo nazivom „uobičajeno stanovništvo“ (*usual resident population*), a kriterij je tzv. „uobičajeno mjesto stanovanja“ (*place of usual residence*), uz vremensko ograničenje odsutnosti do dvanaest mjeseci. Preporuke za međunarodne migracije (*Reccomendations on Statistics of International Migration, Revision 1*, UN, New York, 1998) određuju da se osoba preselila iz jedne u drugu zemlju (*long-term international migrant*) kada protekne 12 mjeseci, što je primijenjeno u Popisu 2001. godine. Popis stanovništva 2011. godine, također koristi *usual resident population*, ali nije u potpunosti direktno usporediv s prethodnim popisima jer se u Popisu 2011. prikuplja i podatak o namjeri odsutnosti ili prisutnosti, što je razlika u odnosu na 2001. godinu (URL4). Popisi 2011. i 2021. godine direktno su usporedivi. Neki podaci za 1991. godinu nisu dostupni na razini županija te stoga neki demografski izračuni nisu bili mogući poput specifične stope fertiliteta ili stope ukupnog fertiliteta.

3. PRETHODNA ISTRAŽIVANJA

U hrvatskoj znanstvenoj literaturi demografska problematika Splitsko-dalmatinske županije nije detaljno analizirana, posebice u novijem razdoblju. Budući da je Hrvatska u posljednjih tridesetak godina doživjela korjenite ekonomske i demografske promjene, potrebno je kontinuirano pratiti suvremene demografske promjene na državnoj razini, ali i na razini pojedinih regija kako bi se utvrdilo kojim demografskim resursima se raspolaže te kako bi se mogle u skladu s time osmisliti razvojne politike. Pojedini dijelovi županije koji su detaljnije obrađeni u znanstvenoj literaturi su Dalmatinska zagora i pojedini otoci.

Pokos i Živić (2005) analizirali su indeks promjene broja stanovnika između 1991. i 2001. godine, indeks starenja, koeficijent ukupne dobne ovisnosti, opću stopu aktivnosti ukupnog stanovništva, stopu zaposlenosti, stopu nezaposlenosti i indeks obrazovanosti na razini županija. Rangirajući županije prema navedenim indikatorima, ustanovljena je njihova hijerarhija, s dvama jasno istaknutim polovima po pitanju društveno-gospodarske razvijenosti: Međimurskom kao najrazvijenijom i Šibensko-kninskom županijom kao najslabije razvijenom. Splitsko-dalmatinska županija svrstana je u srednju kategoriju prema utvrđenim kriterijima razvijenosti.

Pejnović (2004) je proučavao razlike u regionalnoj razvijenosti županija po pitanju depopulacije, gospodarstva i radnih potencijala te je istaknuo dva pola – Zagreb i Zagrebačku županiju kao najrazvijeniju te Ličko-senjsku županiju kao najslabije razvijenu županiju. Istraživanje je pokazalo da najveće razvojno zaostajanje, i time uvjetovano smanjenje broja stanovnika, od početka 1960-ih godina bilježe županije s perifernim položajem u odnosu na veće hrvatske gradove te slabije razvijenim glavnim središnjim naseljem.

Čerina (2019) je analizirao demografska obilježja Splitsko-kaštelanske zagore. Naglasak u istraživanju stavljen je na detaljniju analizu struktura stanovništva od 1971. do 2011. godine. Analizirano je kretanje broja stanovnika, dobno-spolna struktura, prirodno i mehaničko kretanje, starenje te deagrarizacija stanovništva.

Delić (2019) je analizirao demogeografske procese i značajke na području Dalmatinske zagore. Fokus rada bio je na razdoblju od 1971. do 2011. godine. Autor je zaključio kako je nepovoljna prirodno-geografska osnova u sprezi sa otežavajućim društvenim faktorima (ratovi, socijalistički gospodarski sustav) dovela do demografskih problema ovog prostora te da je proces

depopulacije odavno započeo i na razini Hrvatske, a Dalmatinska zagora, kao jedan od gospodarski najzaostalijih krajeva, je na pragu demografskog sloma.

4. KRETANJE BROJA STANOVNIKA

Ukupno (opće) kretanje stanovništva posljedica je prirodnoga kretanja i ukupne migracije stanovništva. Na promjene u broju i sastavu stanovništva mogu, osim prirodnog kretanja i migracija, utjecati i vanjski ili eksterni čimbenici, kao što su ratovi, prirodne katastrofe, epidemije i drugi iznenadni čimbenici koje također treba uzeti u obzir pri izvođenju analiza općeg kretanja stanovništva. Opće kretanje stanovništva utvrđuje se popisima stanovništva, u pravilu svakih deset godina. U većini zemalja u svijetu temeljna je odrednica ukupnoga (općeg) kretanja stanovništva prirodno kretanje, a u pojedinim manjim područjima unutar neke zemlje može prevladavati utjecaj migracije stanovništva (Nejašmić, 2005).

Tablica 1. Usporedba općeg kretanja stanovništva Splitsko-dalmatinske županije i Republike Hrvatske od 1991. do 2021. godine

	Godina	Ukupno stanovništvo	Apsolutna promjena broja stanovnika	Prosječna godišnja promjena broja stanovnika	Stopa prosječne godišnje promjene stanovnika (‰)
SDŽ	1991.	474 019	-	-	-
RH		4 784 265	-	-	-
SDŽ	2001.	463 676	-10 343	-1 034,3	-0,221
RH		4 437 460	-346 805	-34 680,5	-7,521
SDŽ	2011.	455 242	-8 434	-843,4	-0,184
RH		4 284 889	-152 571	-15 257,1	-3,498
SDŽ	2021.	425 412	-29 830	-2 983,0	-0,677
RH		3 871 833	-413 056	-41 305,6	-10,127

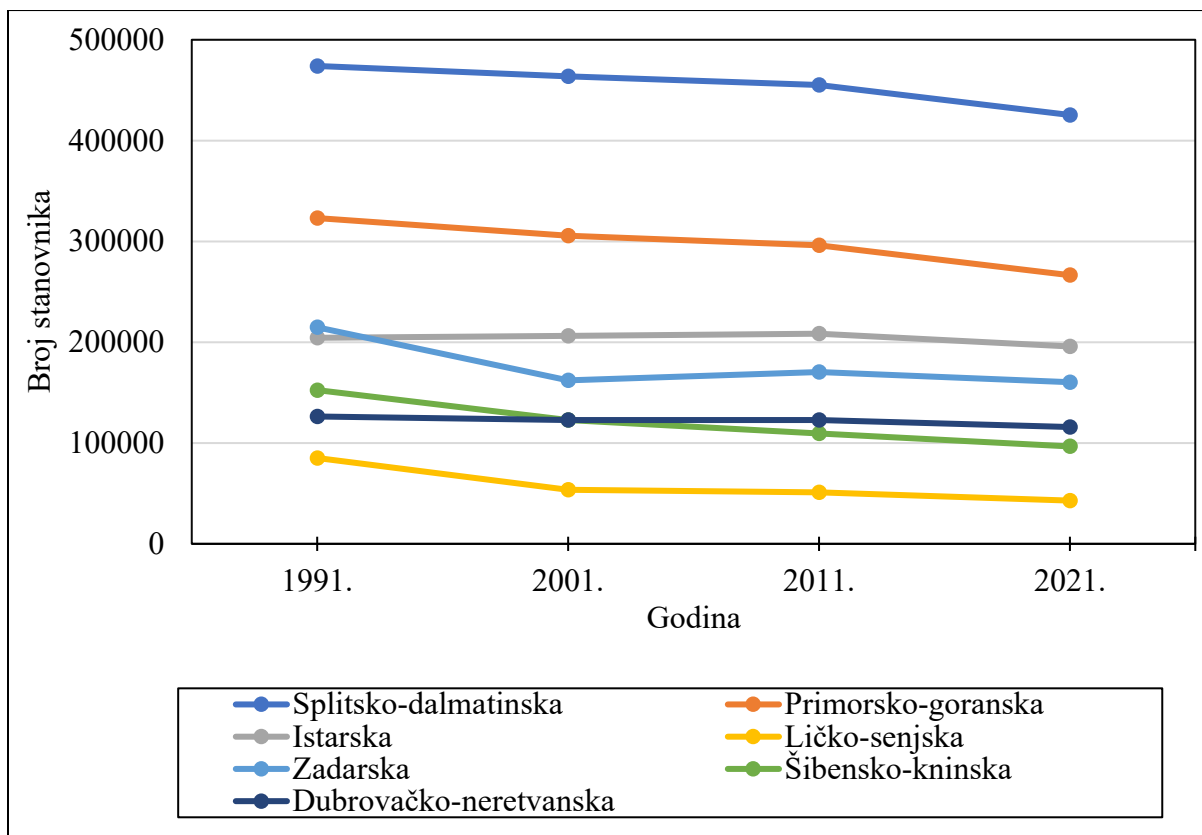
Izvori: DZS, Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. - 2001., https://web.dzs.hr/PXWeb/Menu.aspx?px_type=PX&px_db=Naselja+i+stanovni%20i+Republike+Hrvatske&px_language=hr, 30.3.2022., Popis stanovništva 2011. <https://web.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/censustabsh.htm>, 30. 3. 2022., Popis stanovništva 2021. <https://popis2021.hr/>, 30.3.2022.

Broj stanovnika Splitsko-dalmatinske županije neprestano se smanjivao od 1991. do 2021. godine (Tablica 1.). Najveći ikad zabilježeni broj stanovnika na prostoru Republike Hrvatske, pa

tako i u Splitsko-dalmatinskoj županiji zabilježen je popisom iz 1991. godine (iako u obzir ipak treba uzeti promjenu metodologije popisa stanovništva iz 1991. godine i u narednim godinama). Uočljivo je kako je smanjenje stanovništva Splitsko-dalmatinske županije u razdoblju od 1991. do 2021. godine najizraženije između popisa 2011. i posljednjeg popisa iz 2021. godine, a najmanje je bilo između popisa 2001. i 2011. godine. Takva je situacija zabilježena i u Republici Hrvatskoj. Neki od razloga za to su sve manji natalitet, povećanje mortaliteta, intenzivna emigracija, ali i gospodarske promjene, što će biti utvrđeno i daljnjom analizom u ovome radu.

Kao što je vidljiv trend neprekidnog smanjenja broja stanovnika u Splitsko-dalmatinskoj županiji, isti se trend može uočiti i na razini čitave Republike Hrvatske, pa se može zaključiti da u tom pogledu, trend smanjenja broja stanovnika u Županiji u skladu s smanjenjem broja stanovnika na državnoj razini.

Kako bi se dobila bolja slika o kretanju stanovništva Splitsko-dalmatinske županije, korisno je trendove usporediti s ostalim primorskim županijama, odnosno onima koje imaju izlaz na Jadransko more, što čini poveznicu među tim županijama. Primorske se županije podudaraju s granicama NUTS 2 regije Jadranska Hrvatska.

Slika 1. Kretanje ukupnog broja stanovnika primorskih županija od 1991. do 2021. godine

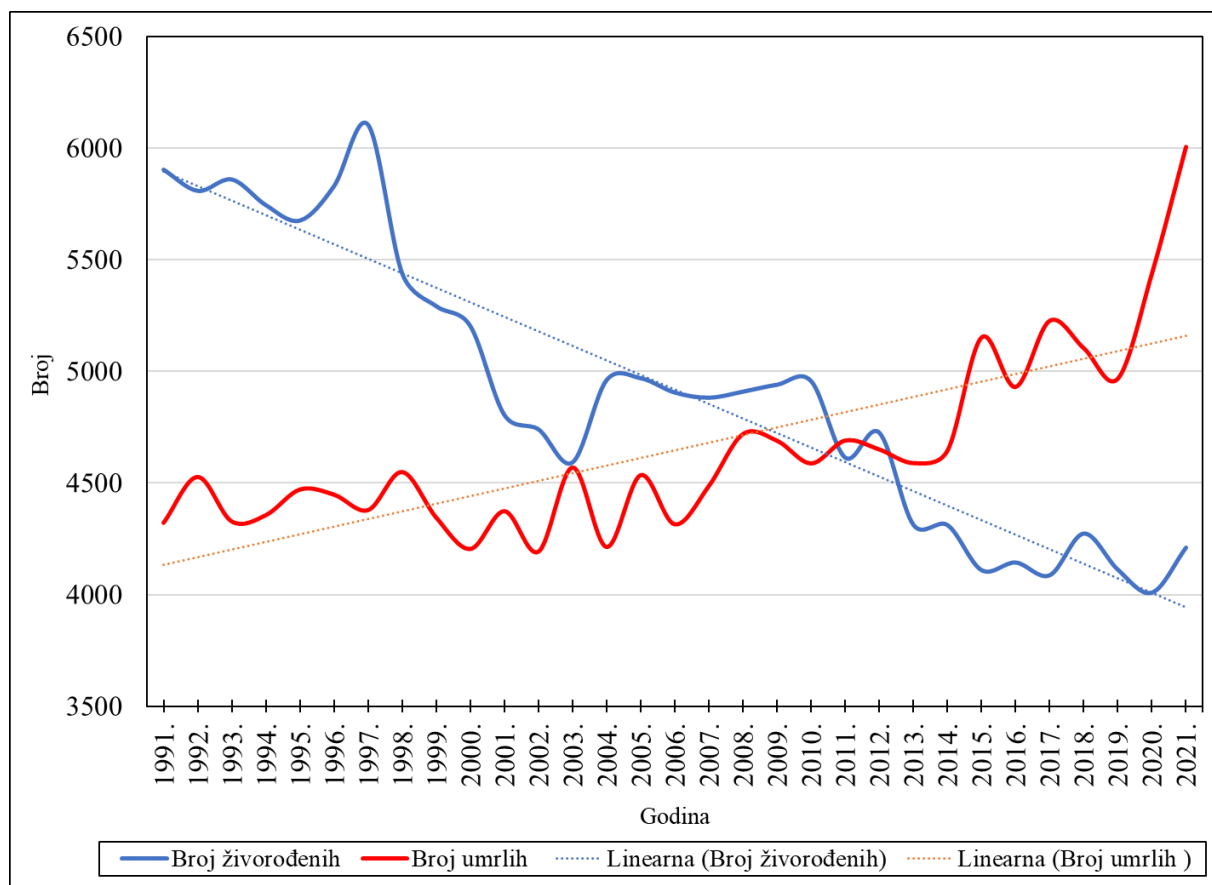
Izvori: DZS, Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. - 2001., https://web.dzs.hr/PXWeb/Menu.aspx?px_type=PX&px_db=Naselja+i+stanovni%20i+Republike+Hrvatske&px_language=hr, 30. 3. 2022., Popis stanovništva 2011., <https://web.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/censustabsh.htm>, 30. 3. 2022., Popis stanovništva 2021., <https://popis2021.hr/>, 30. 3. 2022.

Dvije primorske županije koje se najviše ističu prema broju stanovnika u Republici Hrvatskoj su Splitsko-dalmatinska i Primorsko-goranska županija (Slika 1.). To se može objasniti time što navedene županije obuhvaćaju velike gradove, primjerice Split (162 873 stanovnika) i Rijeku (109 775 stanovnika), ali i općenito imaju puno više gradova, naselja i općina. Također, imaju razvijeniju industriju i ostale gospodarske grane te privlače radnu snagu. Zadarska i Istarska županija 1991. godine su imale gotovo isti broj stanovnika, ali je u narednim popisima stanovništva Istarska županija zadržala relativno isti broj stanovnika, dok je Zadarska županija zabilježila izvjesni pad broja stanovnika. Nadalje, Šibensko-kninska županija 1991. godine imala je više stanovnika nego Dubrovačko-neretvanska županija, ali to se u kasnijim popisima promijenilo. Šibensko-kninska županija iz popisa u popis bilježi značajan pad te ima jako lošu demografsku

sliku, dok Dubrovačko-neretvanska županija zadržava relativno stalan broj stanovnika. Na dnu se ističe Ličko-senjska županija koja je, iako se prema ovoj podjeli svrstava u primorsku županiju, vrlo specifična te ipak puno manje gravitira primorju, a obuhvaća demografski jako oslabljeno, klimatski manje pogodno i gospodarski slabije razvijeno područje Like.

5. PRIRODNO KRETANJE STANOVNIŠTVA

Stanovništvo je vrlo bitna odrednica društveno-ekonomskog razvoja. U nekim se dijelovima svijeta ukupno stanovništvo povećava po vrlo visokim stopama, u većini razvijenih zemalja i mnogim zemljama u tranziciji ono se u apsolutnom broju smanjuje (Wertheimer-Baletić, 1999). U zemljama u razvoju, pa i u većini srednje razvijenih zemalja, prirodni prirast ima pretežan udio u ukupnom porastu populacije za razliku od visoko razvijenih zemalja koje su ušle u posttranzicijsku fazu. Udio prirodnog prirasta sve je manji, a kada se on transformira u prirodno smanjenje, pozitivni migracijski saldo je kratkoročno jedina moguća odrednica porasta stanovništva (Wertheimer-Baletić, 2003).

Slika 2. Prirodno kretanje stanovništva Splitsko-dalmatinske županije od 1991. do 2021. godine

Izvor: Državni zavod za statistiku, Prirodno kretanje stanovništva, <https://podaci.dzs.hr/hr/arhiva/stanovnistvo/prirodno-kretanje-stanovnistva-republike-hrvatske/>, 1. 10. 2022.

Na Slici 2. jasno se mogu uočiti trendovi prirodnog kretanja stanovništva u Splitsko-dalmatinskoj županiji od 1991. do 2021. godine, koji kako vrijeme odmiče, bivaju sve nepovoljniji.

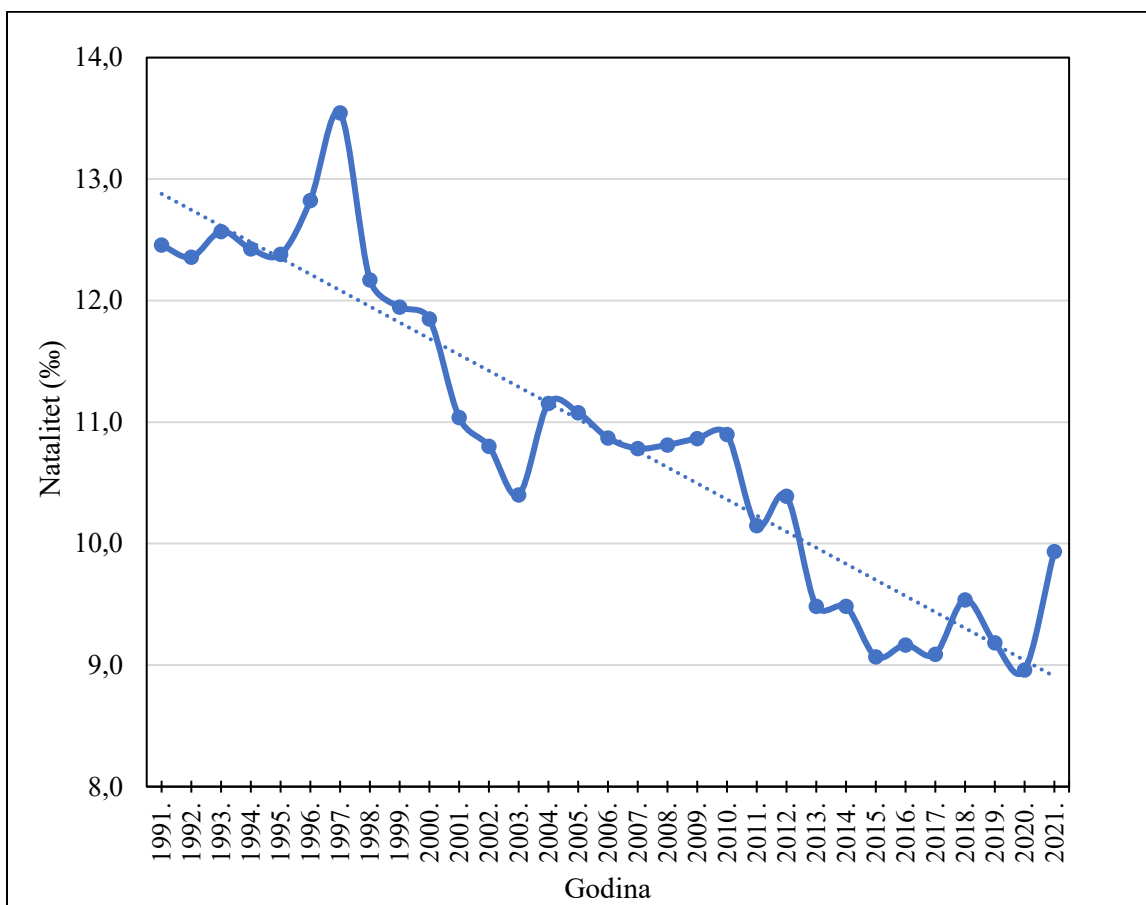
Ako se u obzir uzmu međupopisna prirodna kretanja broja stanovnika (Tablica 5., str. 12.) jasno se vide velike promjene koje od pozitivnih vrijednosti idu prema izrazito negativnim vrijednostima. U međupopisnom razdoblju od 1991. do 2001. godine zabilježeno je apsolutno prirodno kretanje stanovništva koje je iznosilo 12 933. U periodu od 2001. do 2011. godine isto je iznosilo 3 975 što je već predstavljalo osjetno smanjenje, da bi u međupopisnom razdoblju od 2011. do 2021. godine prirodno kretanje bilo na rekordno niskim razinama od -6 698. Do 1998. godine redovito je broj rođenih bio veći od broja umrlih i to za preko tisuću. Trend pozitivne prirodne promjene zadržao se sve do 2011. godine kada se prvi puta rodilo manje djece, a zabilježeno je više smrtnih slučajeva. Uz iznimku 2012. godine, taj se trend negativne prirodne promjene još uvijek je prisutan i moguće je pretpostaviti da će se nastaviti u budućnosti (tendencija rasta negativne vrijednosti). Godine 2021. zabilježena je najniža prirodna promjena u čitavom promatranom razdoblju te je iznosila -1 794 stanovnika. Iako se 2021. godine rodilo više djece nego 2020. godine, 2021. godine zabilježen je najveći broj umrlih te je stopa prirodne promjene ostala negativna. Razlog ovog značajnog broja umrlog stanovništva može se objasniti pojavom i utjecajem bolesti COVID-19 koja je, nažalost, do danas odnijela preko 18 000 života u Republici Hrvatskoj (URL15).

5.1. *Natalitet*

Natalitet označava pozitivnu komponentu prirodne promjene, a označava broj rođenih u nekoj jedinici vremena. Trenutačne razine nataliteta na nekom području direktno utječu na budućnost (radna snaga, općenito društveno-gospodarsko stanje i sl.). Čimbenici koji utječu na natalitet mogu se prema Nejašmiću (2005) podijeliti u tri skupine: biološki čimbenici (fekunditet, dobni sastav stanovništva /posebice žena/, sterilitet, nasljedne osobine i sl.), gospodarski i društveni čimbenici (gospodarski razvoj, materijalni uvjeti, stanovanje, obrazovanost žena, religija, kontrola rađanja itd.) te psihološki čimbenici (planiranje obitelji, neki individualni čimbenici poput straha od poroda, uživanje u životu bez obveza vezanih uz djecu i sl.).

U Hrvatskoj se već dugi niz godina smanjuje broj mladih i ukupnog stanovništva općenito (Wertheimer-Baletić, 1999). Natalitet se značajno počeo smanjivati i prije 1991. godine na razini Republike Hrvatske, a razlozi za to su raznoliki. O razlozima će više biti rečeno u nastavku poglavlja, ali mogu se istaknuti neki glavni razlozi poput sve kasnijeg roditeljstva i stupanja u brak,

industrijalizacije i modernizacije društva, duljeg obrazovanja žena, neadekvatnih populacijskih politika, ratova, iseljavanja i sl.

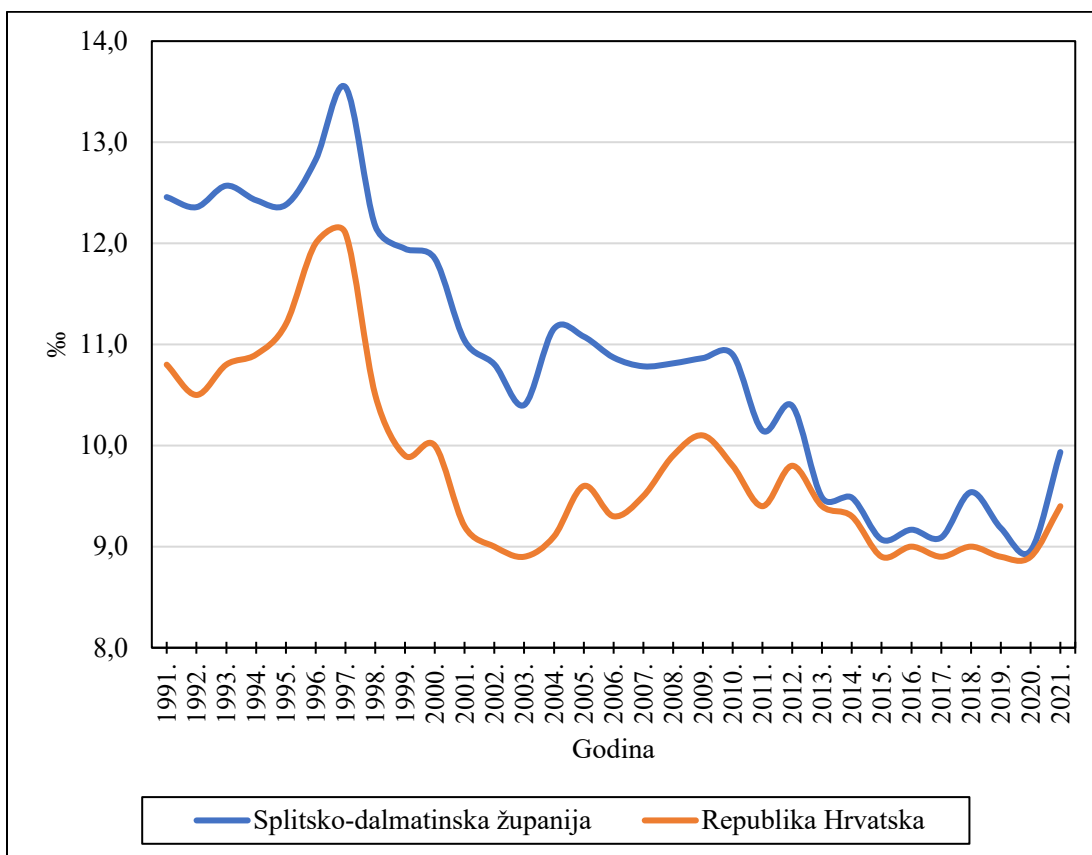

Slika 3. Natalitet u Splitsko-dalmatinskoj županiji od 1991. do 2021. godine

Izvor: Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske – Retrospekt 1857.-2001., DZS, Zagreb, 2005., Državni zavod za statistiku, Prirodno kretanje stanovništva, <https://podaci.dzs.hr/hr/arhiva/stanovnistvo/prirodno-kretanje-stanovnistva-republike-hrvatske/>, 1. 10. 2022.

Natalitet se u Splitsko-dalmatinskoj županiji u promatranom razdoblju (Slika 3.) smanjio, iako uz povremene oscilacije. Nakon godina u kojima je bio iznad 12‰ (od 1991. do 1999.), spustio se na vrijednosti između 12‰ i 10‰ sve do 2012. godine. Nakon 2012. godine natalitet je cijelo vrijeme između 9‰ i 10‰, a najmanji natalitet zabilježen je 2020. godine (9,0‰). U promatranom razdoblju, najveća zabilježena stopa nataliteta iznosila je 13,5‰ i to 1997. godine što bi se moglo povezati s poslijeratnom kompenzacijom rađanja. Razloge vidljivog smanjenja nataliteta 2020. godine može se povezati s pojavom pandemije koronavirusa, koja je uz to što je

utjecala na mortalitet, moguće uzrokovala i to da se manje žena odlučilo na rađanje u doba pandemije.

Slika 4. Usporedba nataliteta Splitsko-dalmatinske županije i Republike Hrvatske od 1991. do 2021. godine

Izvor: Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske – Retrospekt 1857.-2001., DZS, Zagreb, 2005. Državni zavod za statistiku, <https://podaci.dzs.hr/hr/arhiva/stanovnistvo/prirodno-kretanje-stanovnistva-republike-hrvatske/>, 1. 10. 2022., HZJZ - Prirodno kretanje u Hrvatskoj u 2021. godini, <https://www.hzjz.hr/periodicne-publikacije/izvjesce-prirodno-kretanje-u-hrvatskoj-u-2021-godini/>, 2.10. 2022.

Uspoređujući stope nataliteta na razini čitave Republike Hrvatske sa stopama nataliteta u Splitsko-dalmatinskoj županiji (Slika 4.), uočljivo je kako Splitsko-dalmatinska županija u svim promatranim godinama bilježi stope nataliteta veće od onih zabilježenih na državnoj razini. Na početku promatranog razdoblja razlike u stopama bile su izraženije (oko 2‰), a u prethodnih desetak godina razlika nije toliko izražena premda je još uvijek zadržan trend viših stopa nataliteta na razini županije u odnosu na državnu razinu.

Visokim natalitetom smatra se stopa nataliteta od 25‰ i više, srednjim natalitetom smatraju se stope između 15‰ i 25‰, a stope do 15‰ smatraju se niskim natalitetom (URL5). Shodno ovoj podjeli na visoki, srednji i niski natalitet, jasno je da je u Splitsko-dalmatinskoj županiji došlo do značajnog i drastičnog smanjenja nataliteta te je već dugi niz godina on vrlo nizak.

Razlozi osjetnog i naglog smanjenja nataliteta, u županiji, ali i općenito u Hrvatskoj mogu se objasniti kroz više aspekata. U Hrvatskoj se već dugi niz godina smanjuje broj mladih i ukupnog stanovništva općenito (Wertheimer-Baletić, 1999). Natalitet se značajno počeo smanjivati i prije 1991. godine na razini Republike Hrvatske, a razlozi za to bili su iseljavanje mladih ljudi, stradavanja u svjetskim ratovima (krnje generacije), neadekvatna agrarna politika koja nije poticala mlade ljude da ostaju na selu i bave se poljoprivredom te nepostojanje populacijske politike koja bi destimulirala odlazak mladih iz domovine (Wertheimer-Baletić, 2004). Također, na smanjenje nataliteta u Hrvatskoj velik je utjecaj imao i društveno-gospodarski razvoj u vidu industrijalizacije i urbanizacije. Industrija se razvijala u gradovima pa je stanovništvo intenzivno migriralo u gradove, a napuštalo sela. To je utjecalo na smanjenje nataliteta, jer je u gradovima tradicionalno bilo manje rađanja, a seoska naselja, u kojima se inače rađalo više djece, zadobila su krnje generacije. Uz to, u gradovima je nedostajalo stambenog prostora, a troškovi života rastu (Nejašmić i sur., 2008).

Uz smanjenje rađanja vezuje se i proces druge demografske tranzicije i modernizacije društva jer se kao jedna od ključnih odrednica demografske tranzicije ističe upravo povezanost procesa modernizacije i ekonomskog razvitka društva s promjenama u prirodnom kretanju stanovništva. Uz modernizaciju društva vezuju se pojmovi industrijalizacije i urbanizacije koji na smanjenje nataliteta utječu tako što podrazumijevaju dulje obrazovanje žena, zdravstvenu zaštitu, zaposlenje, selidbu sa sela u grad, promjenu običaja i tradicija, porast životnog standarda i slično (Sobotka, 2017). Sobotka (2011) na temelju promjena u rađanjima na području istočne i središnje Europe nakon 1989. godine zaključuje kako na smanjenje rađanja utječe i sve kasnije rađanje prvog djeteta, smanjenje broja maloljetničkih trudnoća, kasnije stupanje u bračnu zajednicu i rađanja izvan braka. Bolje znanje o reproduktivnom zdravlju i povećanje stope upotrebe kontracepcije također su dovele do smanjenja nataliteta, kao i sve veća zaposlenost žena. Uz to, tzv. altruistički motivi zamjenjuju se individualističkim motivima koji utječu na rađanje, odnosno djeca više ne predstavljaju ekonomsku sigurnost u vidu radne snage kao u prvoj demografskoj tranziciji, već su

djeca i rađanje usmjereni na zadovoljstvo odraslih i na uspostavu jakih emotivnih veza (Wertheimer-Baletić, 2016).

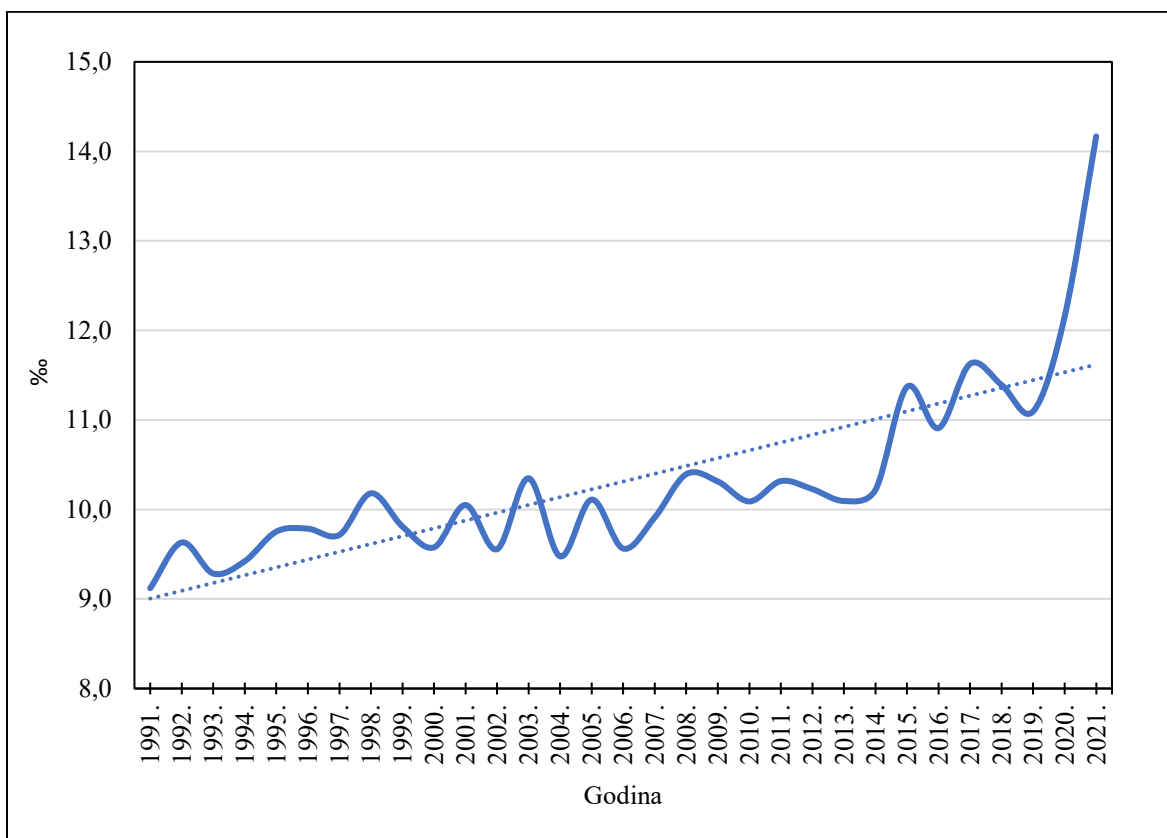
Smanjenje nataliteta, odnosno nepovoljno demografsko stanje, zahtijeva uvođenje i provođenje pronatalitetnih populacijskih politika i različitih drugih populacijskih mjera. Tako se u Splitsko-dalmatinskoj županiji, osim financijskih potpora za novorođenčad, provodi i demografski projekt *Tu je tvoj dom*. Cilj tog projekta je nastaviti stvarati osnovne uvjete za ostanak i eventualno doseljavanje novih mladih obitelji koje namjeravaju trajno živjeti u rubnim, ruralnim, slabije naseljenim područjima županije (URL6). Uz županijske potpore, i gradovi i općine zasebno daju određene poticaje koji bi trebali poboljšati demografsku sliku. Tako se primjerice, gradovi i općine poput Lovreća, Bola, Runovića, Dugopolja, Vrlike ističu visokim naknadama za novorođenčad. Uz to se mogu istaknuti i tzv. POS stanovi (program poticane stanogradnje). Program POS-a pokrenut je s ciljem da se građanima Republike Hrvatske omogući rješavanje stambenog pitanja po uvjetima znatno povoljnijim od tržišnih (URL7). Također, neki gradovi i općine sufinanciraju troškove boravka djece u dječjim vrtićima (URL8) ili ih u potpunosti pokrivaju (URL9).

Iako je nekoć bila područje s pozitivnim demografskim trendovima, Splitsko-dalmatinska županija nije se uspjela oduprijeti prevladavajućem trendu izrazito smanjenog nataliteta i smanjenju broja stanovnika općenito, iako je na razini Republike Hrvatske Splitsko-dalmatinska županija u dosta povoljnijem demografskom i gospodarskom položaju nego neke druge županije (npr. Ličko-senjska, Sisačko-moslavačka, Vukovarsko-srijemska i dr.). Također, spomenute mjere populacijske politike možda u manjoj mjeri, ili samo na određenom području pridonose povećanju rađanja ili ostanku u primjerice ruralnoj sredini, ali ako se gleda dugogodišnji pad nataliteta upitan je učinak tih populacijskih mjera na razini županije, odnosno on zasigurno nije na zadovoljavajućoj razini.

5.2. *Mortalitet*

Mortalitet ili smrtnost označava negativnu komponentu prirodnog kretanja, a odnosi se na broj umrlog stanovništva u nekoj jedinici vremena. Praćenje mortaliteta važno je jer ono ujedno iskazuje, tj. povezano je s društveno-gospodarskim stanjem nekog područja te zdravstveno-sanitarnim uvjetima, gdje se kao jedan od najbitnijih pokazatelja razvijenosti zdravstvene zaštite može izdvojiti mortalitet dojenčadi. Također, mortalitet je uvjetovan i biološkim čimbenicima

poput dobnog sastava stanovništva (veći mortalitet kod starijih dobnih skupina), genetskim i nasljednim bolestima i sl. (Nejašmić, 2005).

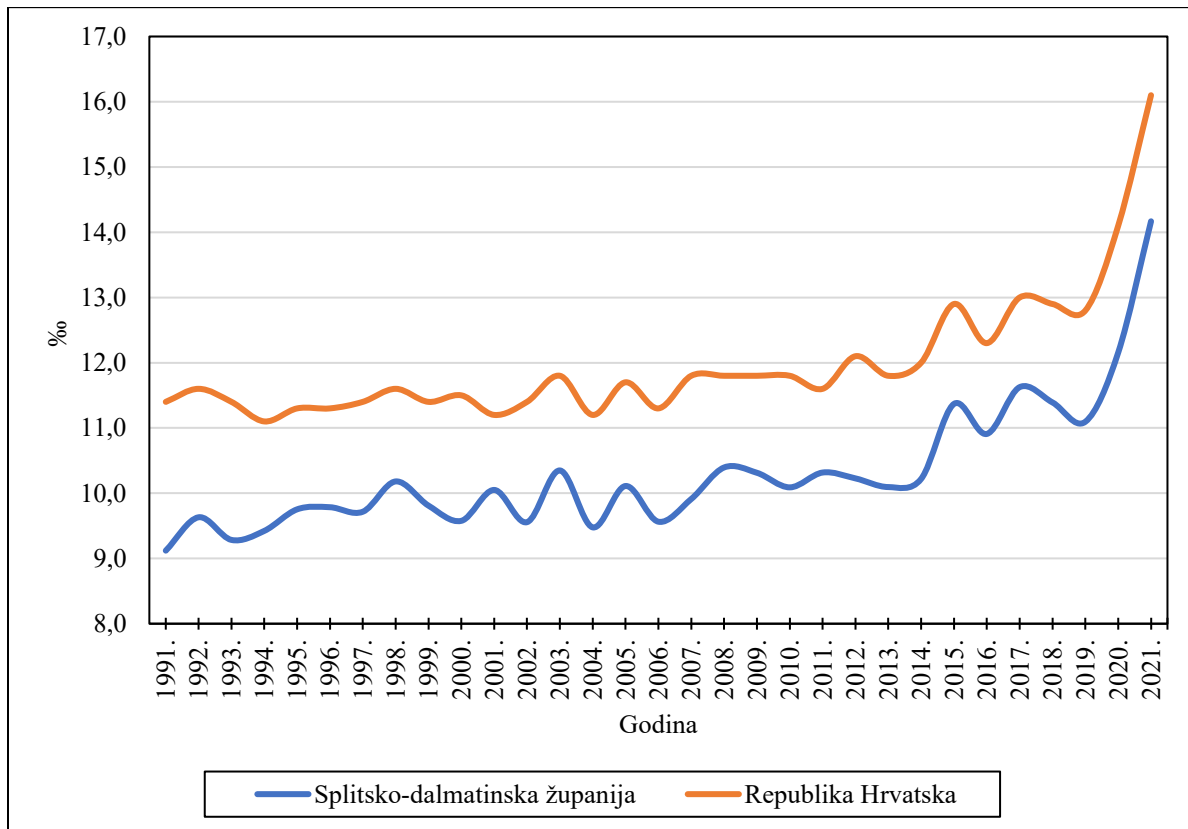

Slika 5. *Mortalitet u Splitsko-dalmatinskoj županiji od 1991. do 2021. godine*

Izvor: Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske – Retrospekt 1857.-2001., DZS, Zagreb, 2005. Državni zavod za statistiku, <https://podaci.dzs.hr/hr/arhiva/stanovnistvo/prirodno-kretanje-stanovnistva-republike-hrvatske/>, 1. 10. 2022.

U promatranom razdoblju Splitsko-dalmatinska županija zabilježila je tendenciju rasta stope mortaliteta uz povremene oscilacije (Slika 5.). Mortalitet se uglavnom kretao od otprilike 9% do 11%. Najmanji mortalitet u promatranom razdoblju zabilježen je 2004. godine (9,5%), a najviši 2021. godine (14,2%), uz veliki porast u usporedbi s prethodnom 2020. godinom (12,2%) u kojoj je također zabilježena visoka stopa mortaliteta zbog pandemije koronavirusa koja je ostavila značajne posljedice na smrtnost stanovništva. Od 2001. do 2014. mortalitet je oscilirao između 9% i 10%, a 11% prvi puta doseže 2015. godine. Te se godine uočava i pad nataliteta što je ukupno rezultiralo negativnom prirodnom promjenom koja je iznosila čak -1042. Veliki porast mortaliteta uočava se i 2020. (12,2%) i 2021. godine kada je bio i najviši u cijelom promatranom razdoblju

(14,2‰). Uz stagnaciju nataliteta, u budućnosti će mortalitet biti važna odrednica prirodnog i ukupnog kretanja stanovništva županije. Nešto manje izraženim obolijevanjima od SARS-CoV-2 virusa i prestankom pandemije mogle bi se očekivati i nešto manje stope mortaliteta u narednim godinama.

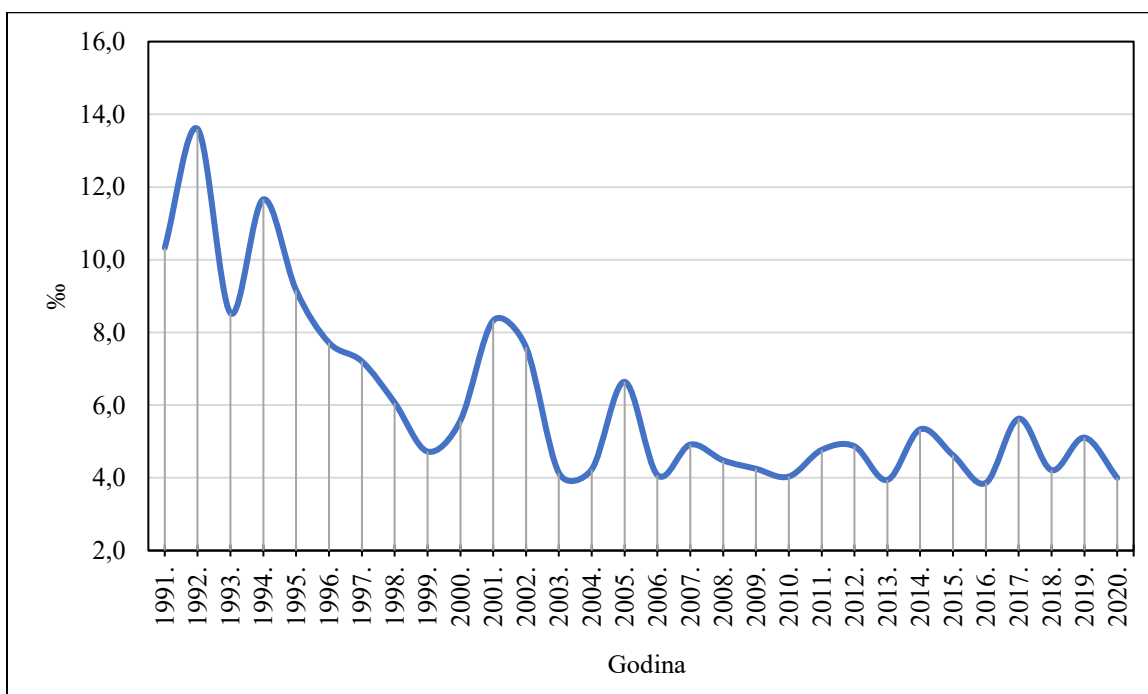
Slika 6. Usporedba mortaliteta Splitsko-dalmatinske županije i Republike Hrvatske od 1991. do 2021. godine

Izvor: Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske – Retrospekt 1857.-2001., DZS, Zagreb, 2005. Državni zavod za statistiku, <https://podaci.dzs.hr/hr/arhiva/stanovnistvo/prirodno-kretanje-stanovnistva-republike-hrvatske/>, 1. 10. 2022., Prirodno kretanje u Hrvatskoj u 2021. godini - HZJZ, <https://www.hzjz.hr/periodicne-publikacije/izvjesce-prirodno-kretanje-u-hrvatskoj-u-2021-godini/>, 21. 10. 2022.

Uspoređujući mortalitet na razini Županije i na razini države (Slika 6.), vidljivo je kako se trendovi rasta i pada mortaliteta poklapaju, ali su stope mortaliteta uvijek više na državnoj razini za otprilike 2‰. I na državnoj se razini, kao i u županiji značajniji porasti mortaliteta uočavaju 2015., 2020. i 2021. godine, a najveći dosad zabilježeni mortalitet u promatranom razdoblju bio je 2021. godine te je on na razini države iznosio čak 16,1‰. Visok mortalitet 2015. godine objašnjava se nešto većim mortalitetom stanovništva uzrokovanog gripom u vrijeme zimskih mjeseci. Isti

trend 2015. godine zabilježile su i neke druge europske zemlje poput Belgije, Francuske, Grčke, Mađarske, Nizozemske, Portugala, Španjolske, Švicarske, Švedske i Ujedinjenog Kraljevstva (Mølbak i sur., 2015).

Smrtnost dojenčadi je smrt djeteta prije njegove navršene prve godine života. Stopa smrtnosti novorođenčadi je broj smrtnih slučajeva dojenčadi na 1 000 živorođene djece u jednoj kalendarskoj godini. Osim što daje ključne informacije o zdravlju majki i dojenčadi, stopa smrtnosti dojenčadi važan je pokazatelj cjelokupnog zdravlja društva (URL10) te posebno osjetljiv pokazatelj društvenih nejednakosti (Mastilica, 2003). Praćenje mortaliteta dojenčadi, kao jednog od najosjetljivijih pokazatelja zdravstvenog stanja najmlađeg dijela populacije, brojne međunarodne organizacije (UN, WHO, UNICEF) svrstavaju među osnovne pokazatelje općeg zdravstvenog stanja stanovništva, a visokorazvijene zemlje imaju vrlo niske stope mortaliteta dojenčadi. Tako se u Europi kao zemlje s najmanjim udjelom ove pojave ističu Estonija, Island, Finska, Švedska i Slovenija (URL11).

Slika 7. Mortalitet dojenčadi u Splitsko-dalmatinskoj županiji od 1991. do 2020. godine

Izvor: Državni zavod za statistiku - Priopćenja o prirodnom kretanju stanovništva, <https://podaci.dzs.hr/hr/arhiva/stanovnistvo/prirodno-kretanje-stanovnistva-republike-hrvatske/>, 21. 10. 2022. HZJZ – Izvješće Dojenačke smrti 2020. <https://www.hzjz.hr/sluzba-javno-zdravstvo/izvjescje-dojenacke-smrti-u-hrvatskoj-u-2020-godini/>, 21. 10. 2022.

U razdoblju od 1991. do 2020. godine (Slika 7.) najviša zabilježena stopa mortaliteta dojenčadi u Splitsko-dalmatinskoj županiji bila je 1992. godine (13,6‰), a od tada uz varijacije opada. Razine mortaliteta dojenčadi stabilizirale su se od 2006. godine te iznose između 3,9‰ i 5,6‰. Najniža zabilježena stopa mortaliteta dojenčadi zabilježena je 2013. godine kada je iznosila 3,9‰. Ako se u obzir uzme početak i kraj promatranog razdoblja dolazi se do zaključka da se smrtnost dojenčadi smanjila s 10,3‰ na 4,0‰. Trenutne stopa mortaliteta dojenčadi u Splitsko-dalmatinskoj županiji, koja iznose 4‰, na razini je prosjeka Republike Hrvatske (3,96‰). U kontekstu Europske Unije, Hrvatska se nalazi iznad prosjeka od 3,4‰ iz 2020. godine. Hrvatskoj susjedne zemlje članice EU, poput Slovenije i Mađarske imaju niže zabilježene stope mortaliteta dojenčadi u 2020. godini (URL11).

5.3. *Fertilitet*

Pojam fertiliteta označava u demografiji broj živorođene djece u odnosu na ukupan broj žena u reproduktivnoj dobi, a reproduktivnom dobi uzima period između ženine 15. i 49. godine života, premda postoje slučajevi rađanja djece i izvan ovoga perioda. Hrvatska se već dugi niz godina susreće sa smanjenjem stope fertiliteta. Fertilitet se u Hrvatskoj smanjio na manje od dvoje djece po ženi šezdesetih godina prošloga stoljeća, a danas se nalazi u intervalu od 1,4 do 1,6 djece po ženi (Čipin i Međimurec, 2017). Smatra se kako vrhunac fertiliteta žene dosežu u 22. godini života (93%), a nakon toga sposobnost opada. S 30 godina ona iznosi 87,5%, u 45. godini iznosi 38,1%, a u 50. godini svega 1,2% (URL12). Stope fertiliteta u razvijenim su državama znatno niže nego u državama u razvoju. Zadnjih se desetljeća fertilitet diljem svijeta smanjio, no još su uvijek prisutne značajne prostorne razlike. Visoki je fertilitet odrednica onih društava u kojima i dalje prevladava tradicionalni život, bavljenje ratarstvom i stočarstvom, niži socijalni i gospodarski standard, slabija obrazovanost žena i sl. Visokorazvijena i urbanizirana društva u kojima postoje dobre mogućnosti za pronalaskom dobro plaćenog posla i ostvarenjem uspješne karijere ne predstavljaju osnovu za visoki fertilitet. Hrvatska prema odrednicama fertiliteta pripada, prema ovoj podjeli, razvijenim društvima. Premda bi se mogla postaviti hipoteza da oni ljudi koji imaju više novca za uzdržavanje djece imaju i više djece, sada je već dobro poznato da to i nije slučaj pa postoji izreka da bogati dobivaju bogatstvo, a siromašni djecu. U skoro većini razvijenih država svijeta razina fertiliteta je

ispod razine koja je potrebna za jednostavno obnavljanje stanovništva (2,1 djece po ženi). Kao područje s najnižim stopama fertiliteta u svijetu ističe se regija Istočna Europa (Nejašmić, 2005).

Tablica 2. *Kretanje opće stope fertiliteta u Splitsko-dalmatinskoj županiji od 1991. do 2021. godine*

Godina	Žene u dobi 15-49 godina	Živorodena djeca	Opća stopa fertiliteta
1991.	116 452	5 905	50,71
2001.	114 465	4 801	41,94
2011.	104 031	4 614	44,35
2021.	89 706	4 211	46,94

Izvor: Državni zavod za statistiku – Stanovništvo prema starosti i spolu, Popis 2001. (https://web.dzs.hr/Hrv/censuses/Census2001/Popis/H01_01_01/H01_01_01.html), 2011. (https://web.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/xls/Nas_01_HR.xls) i 2021. (https://podaci.dzs.hr/media/rqybclnx/popis_2021-stanovnistvo_po_naseljima.xlsx), 14.12.2022.

Promatrajući podatke u Tablici 2. zaključiti se može kako je fertilitet u Županiji bio najviši 1991. godine. Značajan pad fertiliteta zabilježen je 2001. godine. Nakon 2001. godine, fertilitet se iz popisa u popis povećavao, iako je još uvijek na niskim razinama, a broj žena u fertilnoj dobi je opadao kao i ukupan broj živorođene djece. Najveći broj žena u fertilnoj dobi bilježi se 2001. godine. Nastavno na to, uslijed povećanja fertiliteta od 2001. godine, a smanjenja apsolutnog broja žena i živorođene djece, može se zaključiti da se broj rođene djece po ženi nakon 2001. godine iz popisa u popis blago povećavao.

5.3.1. *Specifične stope fertiliteta*

Specifične stope fertiliteta prema dobi izračunavaju se kao omjer živorođene djece naspram broja žena određene dobi u nekom određenom razdoblju. U obzir se uzimaju žene fertilne dobi (15-49 godina). Distribucija specifičnih stopa fertiliteta može ukazivati radi li se o visokorazvijenoj zemlji ili o zemlji u razvoju, u kojoj se dobnoj skupini događa većina rađanja i sl.

Tablica 3. *Specifične stope fertiliteta u Splitsko-dalmatinskoj županiji od 1991. do 2021. godine*

Starost majke	Specifične stope fertiliteta		
	2001.	2011.	2021.
15-19	12,58	7,48	1,94
20-24	67,93	48,71	29,40
25-29	109,53	107,18	104,36
30-34	73,72	97,44	118,02
35-39	30,06	53,51	64,13
40-44	6,11	7,65	12,20
45-49	0,35	0,12	0,99

Izvor: Državni zavod za statistiku – Živorodeni prema starosti majke 2001, 2011, 2021.

Specifične stope fertiliteta (Tablica 3.) ukazuju na to da se u najmlađoj fertilnoj skupini broj rađanja neprestano smanjivao, a u 2021. godini specifična stopa fertiliteta u dobnoj skupini 15–19 godina iznosila je samo 1,94 dok je primjerice 2001. godine iznosila 12,58 djece na 1000 žena. To znači da se broj rađanja u najmlađoj fertilnoj skupini znatno smanjio. Dobna skupina od 20 do 24 godine također je zabilježila smanjenje stope fertiliteta, odnosno žene se sve manje odlučuju na rađanja u ranim dvadesetim godinama. Dobna skupina žena od 25 do 29 godina, koja je tradicionalno bilježila najveće stope fertiliteta, počela je doživljavati lagani pad fertiliteta iako je to skupina u kojoj su 2001. i 2011. zabilježene najviše stope fertiliteta. Promjena se dogodila 2021. godine kada su žene između 30. i 34. godine zabilježile najveću stopu fertiliteta, što sugerira sve kasnija rađanja. Također, vidljivo je i kako se žene u četrdesetim godinama života sve češće odlučuju na rađanje. Sve kasnija rađanja djece posljedica su raširene upotrebe kontracepcije, razvoja medicinski potpomognute oplodnje (IVF-a), sudjelovanja žene u radu i želje za izgradnjom karijere i dostizanjem visokog obrazovanja, a djeca više ne predstavljaju nešto što je društveno uvjetovano, već predstavljaju osobni odabir svakog para. Također, neke longitudinalne studije ukazuju na to da djeca rođena od strane starijih majki imaju bolje životne uvjete i standarde jer su te majke i parovi već situirani i svojoj djeci mogu priuštiti više toga, te bolje funkcioniraju kao

zajednica (Mills i sur., 2011). Za 1991. godinu, uslijed nedostatka popisnih podataka, nije bilo moguće izračunati specifične stope fertiliteta za Splitsko-dalmatinsku županiju.

5.3.2. Stopa ukupnog fertiliteta

Stopa ukupnog fertiliteta definira se kao broj živorođene djece koja bi bila rođena tijekom reproduktivnog razdoblja jedne žene s obzirom na trenutne dobno-specifične stope fertiliteta i uz pretpostavku da će izostati mortalitet, tj. da će svaka žena i doživjeti kraj svog reproduktivnog razdoblja, a za kraj se uzima 49 godina života (URL13). Viša stopa ukupnog fertiliteta (TFR) znači prosječno i veću plodnost žena i obrnuto. Uz to, ona pokazuje i je li osigurano obnavljanje stanovništva. Da bi se osigurala jednostavna reprodukcija stanovništva u smislu obnavljanja generacija, ukupna stopa fertiliteta (TFR) trebala bi iznositi prosječno 2,15 djece po jednoj ženi u reproduktivnom razdoblju (Nejašmić, 2005).

Tablica 4. Stopa ukupnog fertiliteta u Splitsko-dalmatinskoj županiji od 1991. do 2021. godine

Stopa ukupnog fertiliteta (TFR)		
2001.	2011.	2021.
1,50	1,61	1,66

Izvor: Državni zavod za statistiku – Živorodeni prema starosti majke 2001., 2011., 2021.

Iz Tablice 4. vidljivo je povećanje stope ukupnog fertiliteta (TFR) u Splitsko-dalmatinskoj županiji, odnosno broja živorođene djece po ženi. Iako se bilježi povećanje i pozitivan trend, brojke su i dalje ispod razine od 2,1 djece po ženi, što označava da jednostavna reprodukcija nije osigurana. Za 1991. godinu, uslijed nedostatka popisnih podataka, nije bilo moguće izračunati stopu ukupnog fertiliteta za Splitsko-dalmatinsku županiju.

6. MIGRACIJE STANOVNIŠTVA

Migracije prate čovječanstvo od samih početaka i prvih društava i obilježavaju različite periode u razvitku društva. Migracija se može opisati kao prostorna pokretljivost ili seoba čovjeka. Pojedini se tipovi migracija razlikuju prema trajanju, dometu, uzroku, brojnosti itd. Prema trajanju izdvajaju se dnevne, tjedne, sezonske, privremene, povremene i konačne migracije. Prema dometu razlikuju se unutrašnje, vanjske, lokalne, općinske i regionalne migracije. Čovjek oduvijek mijenja svoja staništa u potrazi za boljim uvjetima života. Uzroci migracija mogu biti prvenstveni ekonomski, zatim politički, socijalno-psihološki, vjersko-etnički i slično. Također migracije mogu biti i dobrovoljne (potraga za boljim životnim standardom, osobni razlozi i sl.) ili pak prisilne kao što su rat ili prirodna katastrofa (Friganović, 1989).

Migracija se može podijeliti na dvije komponente; imigraciju i emigraciju. Imigracija označava useljavanje na određeni prostor (pozitivna komponenta migracije), a emigracija (iseljenišтво) označava iseljavanje iz određenog prostora (negativna komponenta migracije). Demografski gledano, migracije uvijek imaju dvojak učinak jer imaju djelovanje u svom polazištu i odredištu. Stanovništvo koje migrira posjeduje određena demografska obilježja pa i na taj način utječe na demografsku sliku migracijskog područja (Nejašmić, 2005).

Republika Hrvatska tradicionalno je emigracijsko područje. Kroz povijest Hrvata definira se više iseljeničkih valova, još od doba prodora Turaka u 15. stoljeću. Domovinski rat devedesetih godina dvadesetog stoljeća također je bio uzrokom značajnijih migracija u potrazi za boljim i sigurnijim životnim uvjetima, kao i svjetska kriza 2008. godine. Za današnje vrijeme najvažnije je spomenuti najnoviji iseljenički val koji je započeo 2013. godine, a razlog se pronalazi u pristupanju Hrvatske Europskoj uniji čime se za stanovnike Hrvatske otvara tržište rada u drugim zemljama članicama Unije, a iseljenički val se nastavlja i danas (Jerić, 2019).

Poznate teorije i pristupi proučavanju migracija koje se mogu izdvojiti su Leeova teorija potisnih (push) i privlačnih (pull) faktora te teorija Zelinskog. U teoriji potisnih i privlačnih faktora potisne faktore predstavljaju smanjenje BDP-a, smanjenje zaposlenosti, loša gospodarska situacija, neadekvatna plaća s obzirom na stručnu spremu i posao, nepovoljna politička situacija, problem stanovanja i slično, a privlačni su faktori obitelj, poznata okolina, ostanak radi promjene, klimatski čimbenici itd. (Kavain, 2022). Teorija Zelinskog predviđa da rano tranzicijsko društvo

karakterizira jaka migracija selo-grad, kasno tranzicijsko društvo bilježi slabljenje tranzicije selo-grad, a razvijeno društvo karakterizira jaka međugradska kružna migracija (Frganović, 1989).

6.1. Migracijski saldo

Migracijski saldo kombinira podatke prirodnog i ukupnog kretanja stanovništva. Pozitivan migracijski saldo pokazuje koliko se više osoba doselilo nego što ih se odselilo, a negativan obrnuto. Migracijski saldo pokazuje podatke o saldu, a ne o tome koliko se osoba odselilo, a koliko doselilo (Nejašmić, 2005).

Tablica 5. Migracijski saldo u Splitsko-dalmatinskoj županiji od 1991. do 2021. godine

Godina	Broj stanovnika	Prirodno kretanje u međupopisnom razdoblju	Migracijski saldo
1991.	474 019	-	-
2001.	463 676	12 933	-23 276
2011.	455 242	3 975	-12 409
2021.	425 412	-6 698	-23 132

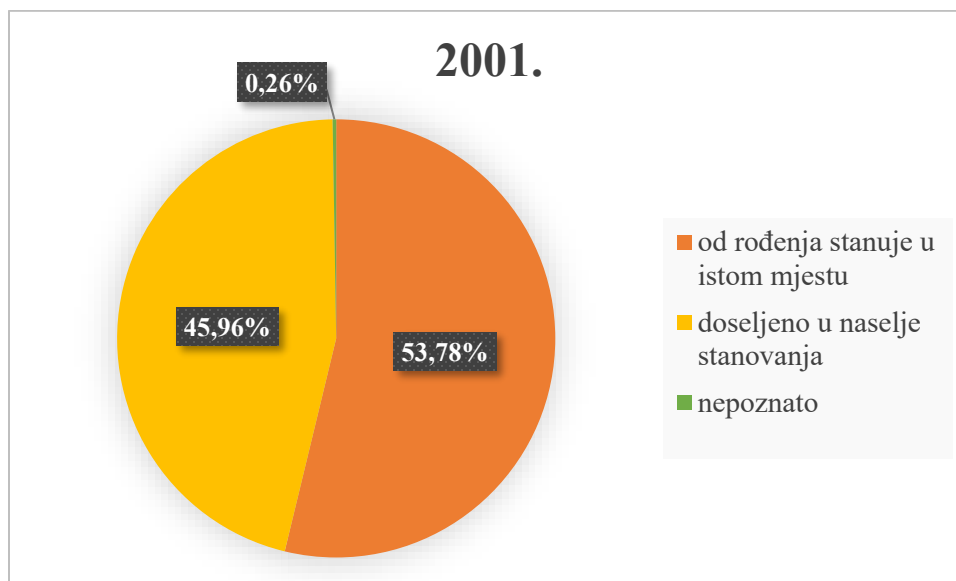
Izvor: DZS, Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. - 2001., https://web.dzs.hr/PXWeb/Menu.aspx?px_type=PX&px_db=Naselja+i+stanovni%20i+stanovni%20i+Republike+Hrvatske&px_language=hr, 30. 3. 2022., Popis stanovništva 2011., <https://web.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/censustabsh.htm>, 30. 3. 2022., Popis stanovništva 2021., <https://popis2021.hr/>, 30. 3. 2022.; Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske – Retrospekt 1857.-2001., DZS, Zagreb, 2005., Državni zavod za statistiku, Prirodno kretanje stanovništva, <https://podaci.dzs.hr/hr/arhiva/stanovnistvo/prirodno-kretanje-stanovnistva-republike-hrvatske/>, 1.10.2022.

Analizirajući migracijski saldo na području Splitsko-dalmatinske županije od 1991. do 2021. godine (Tablica 5.) jasno se ističe negativni migracijski saldo u prvom promatranom razdoblju od 1991. do 2001. godine. Dakle, devedesetih se godina prošlog stoljeća bilježio negativni migracijski saldo (-23 276). Taj se podatak može objasniti Domovinskim ratom koji je uzrokovao da veći broj stanovnika seli iz Hrvatske u potrazi za boljim i sigurnijim životnim uvjetima. Ipak negativan, ali osjetno smanjeni migracijski saldo bilježi se u drugom promatranom razdoblju od 2001. do 2011. godine. Situacija se u Hrvatskoj po pitanju rata stabilizira, pa tako i u Županiji, što povoljno utječe na doseljavanje stanovništva. Unatoč tome, vrijednosti zadržavaju negativni predznak te se opet nanovo povećavaju u negativnom pravcu u posljednjem promatranom razdoblju od 2011. do 2021. godine i gotovo izjednačuju s vrijednostima zabilježenima u prvom promatranom razdoblju. Razlozi povećanja iseljavanja u ovom razdoblju mogu se tražiti u ponovnom sve većem iseljavanju

mladih u potrazi za poslom, gospodarskim krizama i slično. Gledajući dobivene podatke o migracijskom saldu na razini Splitsko-dalmatinske županije od 1991. do 2021. godine može se zaključiti da je u sva tri promatrana razdoblja zabilježena veća emigracija od imigracije.

6.2. Analiza migracijskih obilježja 2001. i 2011. godine

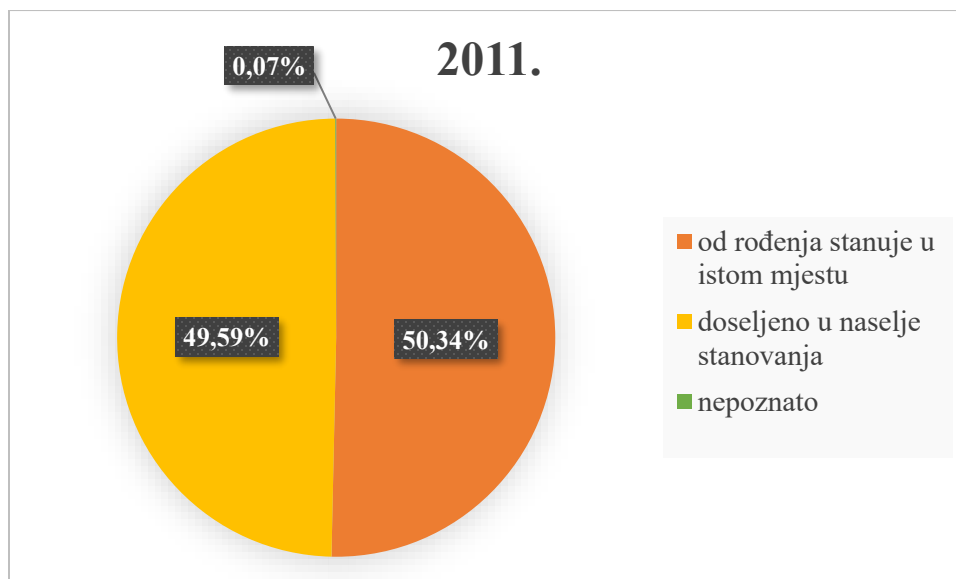
U posljednja tri popisa stanovništva (2001., 2011. i 2021. godine), analizirana su migracijska obilježja stanovništva na županijskoj i razini gradova/općina, ali podaci za 2021. godinu još nisu dostupni. U analizi migracijskih izdvojeno je koliko stanovnika od rođenja stanuje u istom naselju, koliko ih je i odakle doseljeno u naselje/županiju te radi li se o vanjskoj ili unutarnjoj migraciji.

Slika 8. Stanovništvo prema migracijskim obilježjima za 2001. godinu

Izvor: Stanovništvo prema migracijskim obilježjima, prema gradovima/općinama, 2001., (https://web.dzs.hr/Hrv/censuses/Census2001/Popis/H01_01_09/h01_01_09_zup17.html), 1.3.2023.

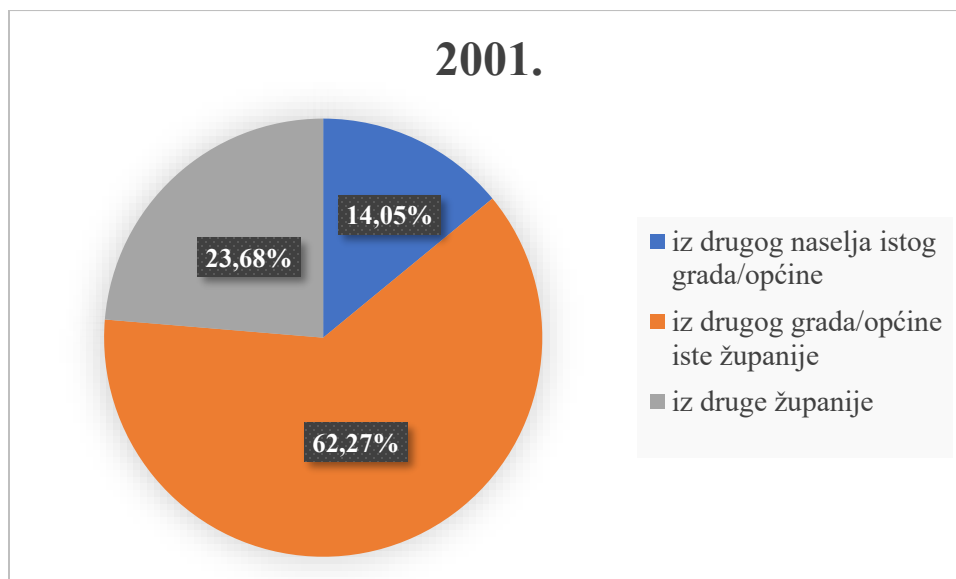
Prema popisu 2001. godine, čak više od 50% stanovnika Splitsko-dalmatinske županije od rođenja živjelo u istom naselju. Nasuprot tome, 45,96% stanovnika doselilo se u naselje u kojem trenutačno žive, dok za 0,26% stanovnika nema podataka o doseljenju (Slika 8.).

Slika 9. Stanovništvo prema migracijskim obilježjima za 2011. godinu

Izvor: Stanovništvo prema migracijskim obilježjima i spolu, 2011., (https://web.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/h01_01_38/h01_01_38_zup17.html), 1.3.2023.

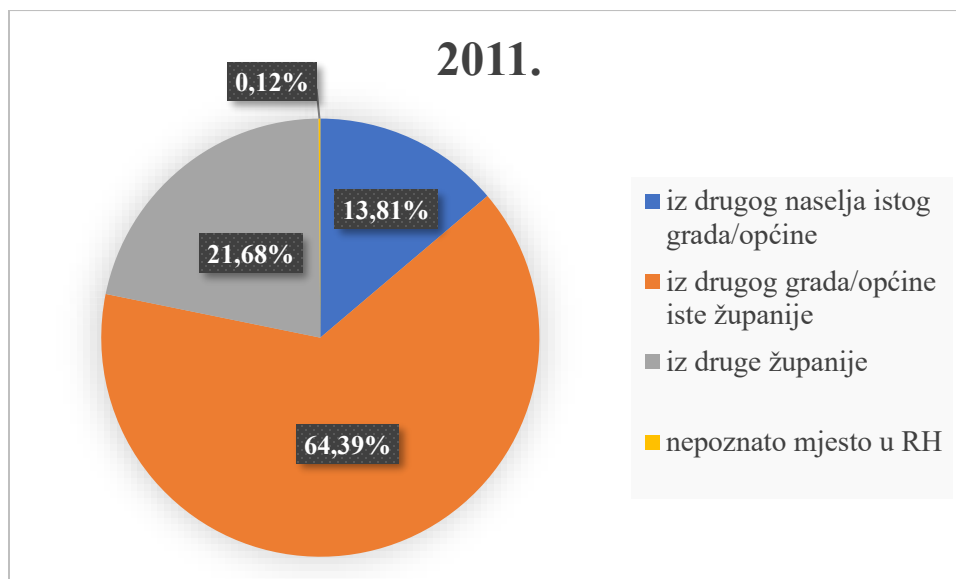
Prema popisu 2011. godine, također je zabilježeno više od 50% stanovnika Splitsko-dalmatinske županije koji od rođenja žive u istom naselju, iako je zabilježen blagi pad te vrijednosti u usporedbi s prethodnim popisom stanovništva iz 2001. godine (Slika 9.). Nasuprot tome, 49,59% stanovnika doselilo se u naselje u kojem trenutačno žive, što je blagi porast u odnosu na popis 2001. godine. Za 0,07% stanovnika nema podataka o doseljenju.

Slika 10. Doseljeni u naselje stanovanja s područja Republike Hrvatske prema popisu 2001. godine

Izvor: Stanovništvo prema migracijskim obilježjima, prema gradovima/općinama, 2001., (https://web.dzs.hr/Hrv/censuses/Census2001/Popis/H01_01_09/h01_01_09_zup17.html), 1.3.2023.

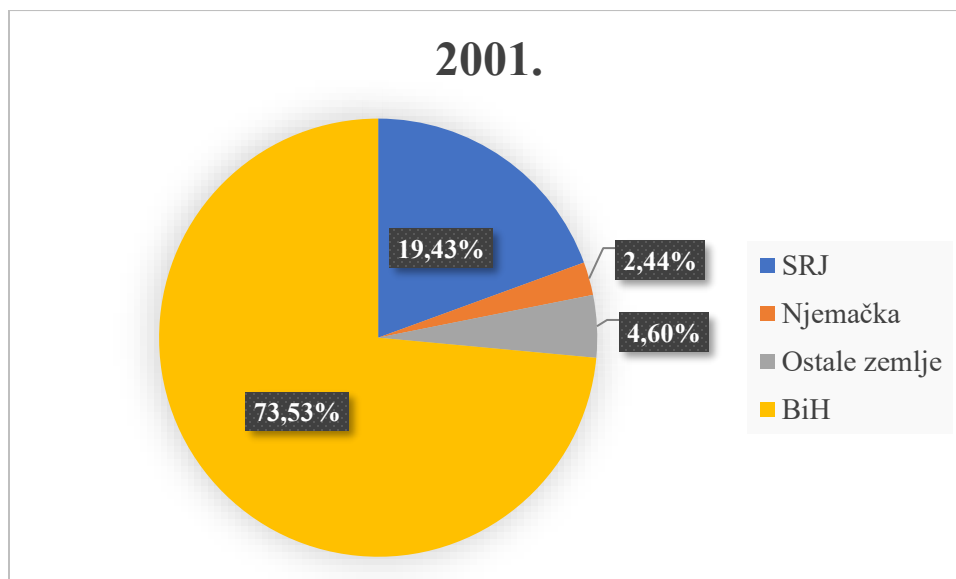
Stanovništvo doseljeno u naselje stanovanja s područja Republike Hrvatske prema popisu iz 2001. godine pretežito je doseljeno iz drugog grada ili općine Splitsko-dalmatinske županije (Slika 10.). Nešto manje od četvrtine stanovnika koji od rođenja ne žive u mjestu stanovanja doselio se iz druge županije. Nadalje, najmanje je zabilježeno onih stanovnika koji su se doselili iz drugog naselja istog grada ili općine.

Slika 11. Doseljeni u naselje stanovanja s područja Republike Hrvatske prema popisu 2011. godine

Izvor: Stanovništvo prema migracijskim obilježjima i spolu, 2011., (https://web.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/h01_01_38/h01_01_38_zup17.html), 1.3.2023.

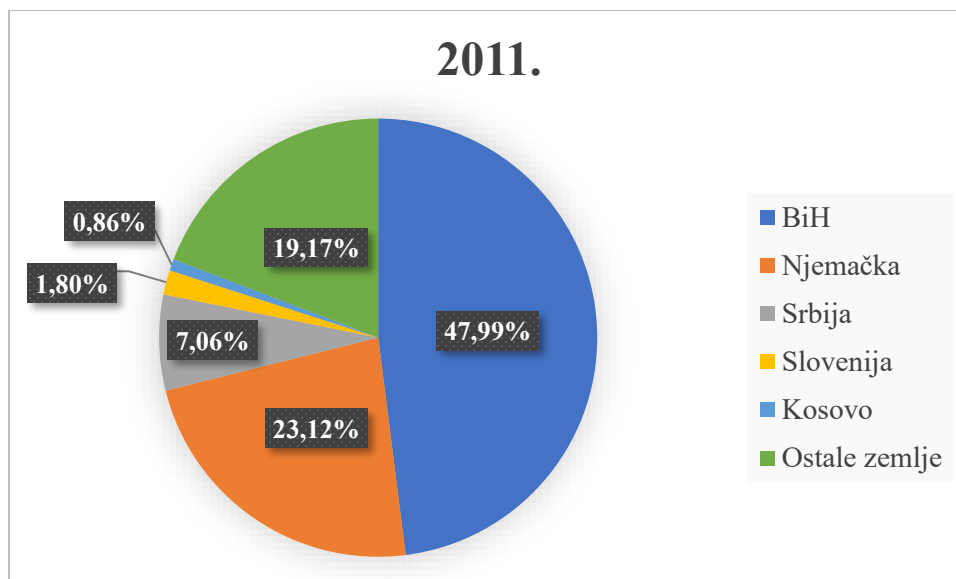
Stanovništvo doseljeno u naselje stanovanja s područja Republike Hrvatske prema popisu iz 2011. godine pretežito je doseljeno iz drugog grada ili općine Splitsko-dalmatinske županije (Slika 11.). Nešto manje od četvrtine stanovnika koji od rođenja ne žive u mjestu stanovanja doselio se iz druge županije. Nadalje, najmanje je zabilježeno onih stanovnika koji su se doselili iz drugog naselja istog grada ili općine. Podaci o doseljenom stanovništvu u naselje stanovanja s područja Republike Hrvatske slični su i za 2001. i za 2011. godinu, pa se može zaključiti da se po pitanju doseljavanja s područja Republike Hrvatske u Splitsko-dalmatinsku županiju, trend nije mijenjao u promatranom razdoblju.

Slika 12. *Doseljeni u naselje stanovanja iz inozemstva prema popisu 2001. godine*

Izvor: Doseljeno stanovništvo u županiju stanovanja prema području odakle se doselilo, spolu i vremenu doseljenja, po županijama, Popis 2001., https://web.dzs.hr/Hrv/censuses/Census2001/Popis/H01_03_04/H01_03_04_zup17.html, 11.3.2023.

Uz one koji se u Županiju doseljavaju s područja Republike Hrvatske, isti se prostor naseljava i onima iz inozemstva. Prema podacima prikazanim na Slici 12., jasno se može uočiti koja država/područje prema popisu iz 2001. godine prevladava po broju stanovnika koji se doseljavaju na područje Splitsko-dalmatinske županije, a to je područje BiH te bivše Savezne Republike Jugoslavije (Crna Gora i Srbija). Hrvatska za vrijeme ratnih zbivanja devedesetih godina nije bila atraktivna kao zemlja useljavanja. To se vidi i prema tome da imigracija obuhvaća većinom susjedne zemlje (najvećim dijelom useljavanje je bilo iz BiH, što se može objasniti time da tamo ima dosta Hrvata), a izostaje useljavanje iz primjerice ostalih europskih država.

Slika 13. Doseljeni u naselje stanovanja iz inozemstva prema popisu 2011. godine

Izvor: Stanovništvo prema migracijskim obilježjima i spolu, 2011., (https://web.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/h01_01_38/h01_01_38_zup17.html), 1.3.2023.

Popis stanovništva 2011. godine bilježi izvjesne promjene po pitanju doseljavanja u Županiju iz inozemstva (Slika 13.). I dalje je najveći postotak doseljenih iz susjedne Bosne i Hercegovine, oko 48% te Srbije, Slovenije i Kosova. Razlika između popisa 2001. i 2011. godine po pitanju doseljavanja u Županiju uočava se i iz podatka da je 2011. godine zabilježeno čak 23% doseljavanja iz Njemačke. Kako su ratna zbivanja u Hrvatskoj uminula, može se zaključiti da je to dovelo do doseljavanja određenog broja stanovnika i iz Njemačke u koju su Hrvati tradicionalno odlazili u potrazi za poslom. Također, vrlo je bitan podatak da je gotovo 20% doseljavanja iz ostalih različitih zemalja, što govori o sve većoj prostornoj raznolikosti po pitanju doseljavanja u Republiku Hrvatsku i Splitsko-dalmatinsku županiju.

6.3. *Doseljeno i odseljeno stanovništvo u Splitsko-dalmatinskoj županiji od 2011. do 2021. godine*

Prema dostupnim službenim podacima o doseljenom i odseljenom stanovništvu u Županiji od 2011. i 2021. godine može se vidjeti je li za pojedinu godinu bilo zabilježeno više odseljenih ili doseljenih stanovnika, te izračunati apsolutni saldo migracije. Na temelju tih podataka dobivaju se

podaci o tome prevladavaju li u Splitsko-dalmatinskoj županiji imigracijski ili emigracijski trendovi.

Tablica 6. *Doseljeno i odseljeno stanovništvo od 2011. do 2021. godine*

Godina	Ukupno doseljeni	Ukupno odseljeni	Saldo migracije (apsolutno)
2011.	9636	9604	32
2012.	9499	9668	-169
2013.	11748	11292	456
2014.	11229	11712	-483
2015.	9974	10320	-346
2016.	10066	10894	-828
2017.	9176	10450	-1274
2018.	9921	10180	-259
2019.	11263	9977	1286
2020.	9766	10123	-357
2021.	11116	11201	-85

Izvor: DZS - Doseljeno i odseljeno stanovništvo po gradovima/općinama

Prema podacima o doseljenom i odseljenom stanovništvu u razdoblju od 2011. do 2021. godine može se zaključiti da se u promatranom razdoblju izmjenjuju godine u kojima prevladava imigracija i godine u kojima prevladava emigracija (Tablica 6). Ipak, u ovom desetogodišnjem razdoblju zabilježeno je više godina u kojima je zabilježena izraženija imigracija u odnosu na emigraciju. Najnegativniji migracijski saldo u promatranom razdoblju zabilježen je 2017. godine, a najpovoljniji 2019. godine.

7. DOBNO-SPOLNI SASTAV STANOVNIŠTVA

Sastav stanovništva prema spolu i dobi još se naziva i biološkim sastavom stanovništva jer je izravno uvjetovan prirodnim kretanjem stanovništva (kod zatvorenog tipa populacije), iako to nije isključivo, pa može biti i pod utjecajem drugih faktora (društvenih i gospodarskih). Važnost promatranja sastava stanovništva prema spolu i dobi leži u tome da iz njih proizlaze važne odrednice razvitka nekog društva, a to su fertilni kontigent i radni kontigent (Nejašmić, 2005).

7.1. *Sastav stanovništva prema spolu*

Sastav stanovništva prema spolu pokazuje numerički omjer među muškarcima i ženama, a moguće je da omjeri variraju od zemlje do zemlje, ili čak unutar pojedine zemlje. Nepravilnosti unutar spolnog sastava stanovništva (primjerice značajno veći broj muškaraca, ili značajno veći broj žena) uglavnom su posljedica društvenih, gospodarskih i političkih prilika (ratovi, selektivne migracije i sl.). Tako su za vrijeme Prvog i Drugog svjetskog rata primijećeni veliki gubitci muškog stanovništva. Značajan je i podatak da se uvijek rađa nešto veći broj muškaraca nego žena, i to za 5 do 6 posto, ali žene dulje žive. Duži životni vijek žena, a time i stvaranje ravnoteže u odnosu na veći broj rođene muške djece, može se objasniti time što žene rade manje napore i fizički zahtjevnije poslove te su biološki otpornije. S druge strane, mogu se pronaći i najčešće slabije razvijena društva koja bilježe veći broj muškaraca, što se objašnjava time što se u patrijarhalnim društvima muška djeca još uvijek više cijene, a žene žive u težim uvjetima pa se bilježe veće stope diferencijalnog mortaliteta među ženama (Nejašmić, 2005).

Kao poseban fenomen u svijetu ističe se Kina koja je sedamdesetih godina prošlog stoljeća uvela tzv. politiku jednog djeteta. Cilj navedene politike bilo je smanjenje kineske brzo-rastuće populacije koja je bila blizu brojke od milijardu stanovnika. Metode provedbe uključivale su široku dostupnost raznih kontracepcijskih metoda, nuđenje financijskih poticaja i povlaštenih prilika za zapošljavanje za one koji su se pridržavali mjera politike, nametanje sankcija (ekonomskih ili drugih) onima koji su prekršili politiku te, povremeno (osobito ranih 1980-ih), pozivanje na jače mjere kao što su prisilni pobačaji i sterilizacija, prvenstveno žena. Najznačajnije je posljedica provedbe ove politike bila neuravnotežen omjer muškaraca i žena u zemlji, nauštrb žena. Većina je parova željela imati mušku djecu (nasljeđivanje prezimena, imovine itd.), pa je s napretkom tehnologije i mogućnošću saznavanja spola djeteta u ranoj trudnoći dolazilo do učestalih selektivnih abortusa djevojčica. Također, „nedostajalo“ je žena s kojima bi muškarci mogli stupiti

u brak, te je i to predstavljalo jedan od problema. Tako primjer Kine najbolje prikazuje važnost uravnoteženog sastava po spolu (Pletcher, 2022).

Opći koeficijent maskuliniteta u nekoj populaciji označava broj muškaraca na stotinu žena. Koeficijent maskuliniteta smatra se osnovnim pokazateljem sastava po spolu, a može se računati i koeficijent feminiteta, odnosno broj žena na stotinu muškaraca. Također, moguće je računati i koeficijent maskuliniteta prema dobnim skupinama, odnosno posebni koeficijent maskuliniteta (Nejašmić, 2005).

Tablica 7. *Opći koeficijent maskuliniteta u Splitsko-dalmatinskoj županiji od 1991. do 2021. godine*

Opći koeficijent maskuliniteta (%)			
1991.	2001.	2011.	2021.
96,8	95,2	94,9	94,1

Izvor: Državni zavod za statistiku – Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima; Popis 1991., 2001. (https://web.dzs.hr/Hrv/censuses/Census2001/Popis/H01_01_01/H01_01_01.html), 2011. (https://web.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/xls/Nas_01_HR.xls) i 2021. (https://podaci.dzs.hr/media/rqybclnx/popis_2021-stanovnistvo_po_naseljima.xlsx), 9.1.2023.

Iz Tablice 7. vidljivo je kako u ukupnoj populaciji Splitsko-dalmatinske županije postoji manjak muškaraca, ali on je na očekivanoj razini kao kod svih razvijenijih društava. Najveći koeficijent maskuliniteta zabilježen je popisom iz 1991. godine, a u narednim se popisima smanjivao. Neki se kontinenti (Azija), a posebice države (npr. Kina zbog „Politike jednog djeteta“ i Afganistan) ističu u demografiji upravo većim maskulinitetom (>100%), što je znak slabije razvijenosti društva i ostalih kulturnih, društvenih i političkih zbivanja (Nejašmić, 2005).

Tablica 8. *Koeficijent maskuliniteta Splitsko-dalmatinske županije po velikim dobnim skupinama od 1991. do 2021. godine*

Dobna skupina	Koeficijent maskuliniteta (%)			
	1991.	2001.	2011.	2021.
0 – 14	104,2	103,4	104,0	105,5
15 – 39	103,9	102,6	103,1	102,4
40 – 64	99,9	97,0	96,6	96,1
65 i više	59,6	68,4	70,2	75,1

Izvor: DZS – Stanovništvo prema starosti i spolu prema naseljima 1991., Stanovništvo prema starosti i spolu prema naseljima 2001. (https://web.dzs.hr/Hrv/censuses/Census2001/Popis/H01_01_01/H01_01_01.html), Stanovništvo prema starosti i spolu prema naseljima 2011. (https://web.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_01_01/h01_01_01_zup17.html), Stanovništvo prema starosti i spolu prema naseljima 2021. (<https://podaci.dzs.hr/hr/podaci/stanovnistvo/popis-stanovnistva/>), 6.3.2023.

Analizirajući koeficijent maskuliniteta po velikim dobnim skupinama (Tablica 8.), dolazi se do zaključka kako je maskulinitet očekivano najveći u najmlađoj dobnj skupini (od 0 do 14 godina) jer se u prosjeku rađa više dječaka. Nadalje, u skupini od 15 do 39 godine još uvijek je zabilježen veći broj muškaraca naspram ženama. Koeficijent maskuliniteta u dobnj skupini od 40 do 64 godine postaje manji od koeficijenta feminiteta, što znači da u toj dobnj skupini ima više žena nego muškaraca, što se objašnjava nižom stopom preživljavanja muškaraca u toj dobi. Najistaknutiji manjak muškaraca prisutan je u najstarijoj dobnj skupini (stariji od 65 godina) zbog kraćeg životnog vijeka muškaraca, ali je primjetno da iz popisa u popis, koeficijent maskuliniteta u skupini muškaraca starijih od 65 godina raste, što znači da se i životni vijek muškaraca sve više produljuje.

7.2. *Dobno-spolni sastav stanovništva*

Sastav stanovništva prema dobi jedan je od važnijih demografskih pokazatelja. On je pokazatelj budućih potencijala i biodinamike društva, a često se kaže kako dobnj sastav predočuje prošlost, vidi sadašnjost te predviđa budućnost. Kada se sastav prema dobi kombinira s podacima o spolu stanovništva, dobiva se jedan od temelja istraživanja stanovništva (dobno-spolni sastav). Dob ili starost stanovništva se određuje prema navršenim godinama stanovnika, a kategorijski se

dijeli na mlado stanovništvo, zrelo i staro. Postoje različite podjele na mlado, zrelo i staro stanovništvo. Za mlado se stanovništvo može uzimati dob od 0 do 14 ili od 0 do 19 godina. Zrelim se stanovništvom smatra stanovništvo od 15 do 64 godine ili od 20 do 64 godine. Neki demografi starim stanovništvom smatraju starije od 60 godina, a neki starije od 65 godina. U ovome će se radu koristiti podjela stanovnika prema dobi prema idućim kriterijima; mlado (0-14), zrelo (15-64) i staro (65+). Sastav stanovništva prema dobi bitno je pratiti zbog planiranja školstva (broj školske i predškolske djece), praćenja i istraživanja reprodukcije (stanovništvo u plodnom razdoblju života), praćenje radnog potencijala te ostala politička ili sociološka istraživanja (Nejašmić, 2005).

Tablica 9. *Udjeli mladog, zrelog i starog stanovništva u Splitsko-dalmatinskoj županiji od 1991. do 2021. godine*

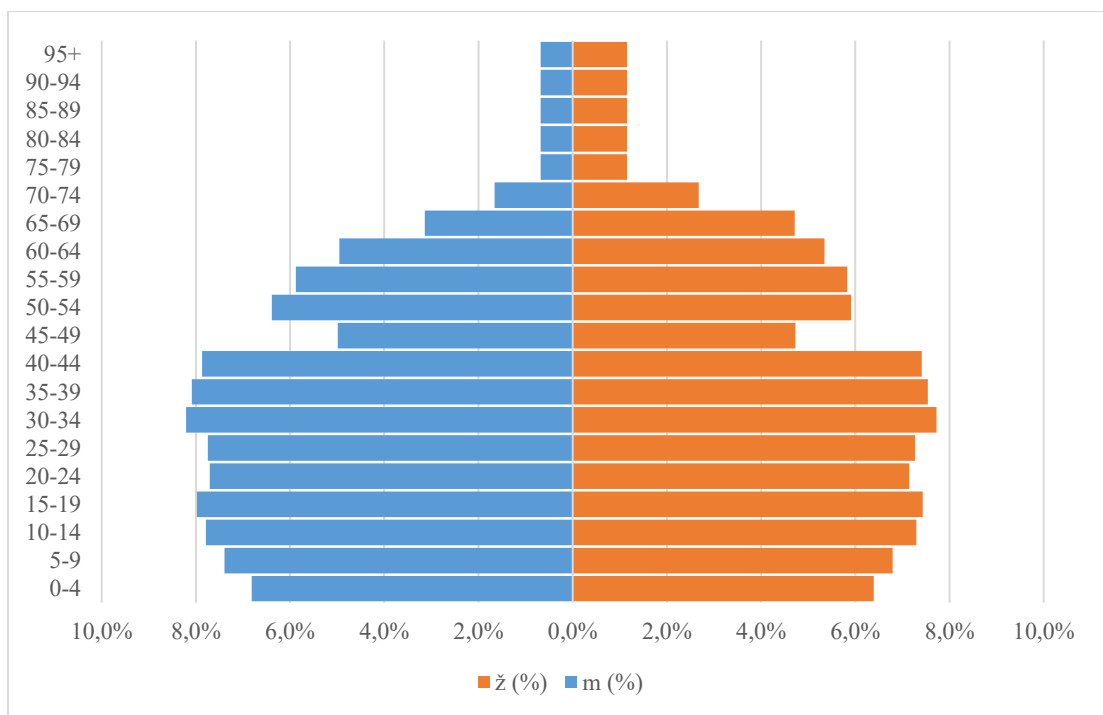
Godina	Mlado (0-14)	Zrelo (15-64)	Staro (65+)
1991.	20,9%	66,9%	8,2%
2001.	13,5%	71,3%	15,2%
2011.	16,4%	67,0%	16,6%
2021.	14,7%	63,6%	21,6%

Izvor: DZS – Stanovništvo prema starosti i spolu prema naseljima 1991., Stanovništvo prema starosti i spolu prema naseljima 2001. (https://web.dzs.hr/Hrv/censuses/Census2001/Popis/H01_01_01/H01_01_01.html), Stanovništvo prema starosti i spolu prema naseljima 2011. (https://web.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_01_01/h01_01_01_zup17.html), Stanovništvo prema starosti i spolu prema naseljima 2021. (<https://podaci.dzs.hr/hr/podaci/stanovnistvo/popis-stanovnistva/>), 6.3.2023.

Prema podacima iz Tablice 9. vidljivo je kako se udjeli mladog stanovništva iz popisa u popis smanjuju, što se može potkrijepiti i podacima o sve manjem natalitetu. Od 20% mladog stanovništva 1991. godine, 2021. godine bilježi se samo 14% mladog stanovništva. S druge strane, vidljivo je značajno povećanje starog stanovništva; sa 8% 1991. godine na čak 21% 2021. godine. Uz sve manji broj rađanja, a produljeni životni vijek, ova je demografska situacija očekivana, ali nepovoljna.

Dobno-spolna ili starosna piramida predočuje podjele stanovništva nekog područja prema dobnim skupinama (najčešće petogodišnjim ili jednogodišnjim) i spolu. S lijeve strane piramide prikazuje se muško, a s desne žensko stanovništvo. Ordinatna os podijeljena je na starosne razrede, a bazu piramide čini najmlađa stanovništvo. Dobno-spolna piramida može imati nekoliko karakterističnih oblika koji govore o tome o kakvom se tipu stanovništva na nekom području radi.

Piramida može imati klasični oblik piramide koji označava progresivan tip stanovništva (prevladava mlado stanovništvo i visoka stopa rasta stanovništva). Također, piramida izgledom može podsjećati na košnicu, a takva piramida označava stacionarni tip stanovništva (stope nataliteta i mortaliteta se poklapaju, odnosno izostaje prirodni prirast). Nadalje, dobno-spolna piramida može biti u obliku urne (konstriktivni ili regresivni tip), odnosno ima usko dno, široki vrh, a udjeli mladog stanovništva su mali, a staroga veliki. Iz tog tipa piramide može se očitati depopulacija stanovništva. Postoje i tzv. krnje ili poremećene piramide koje u nekim dobnim skupinama strše ili su uvučene, a posljedica su najčešće ratova, epidemija, masovnih migracija i slično (URL14).

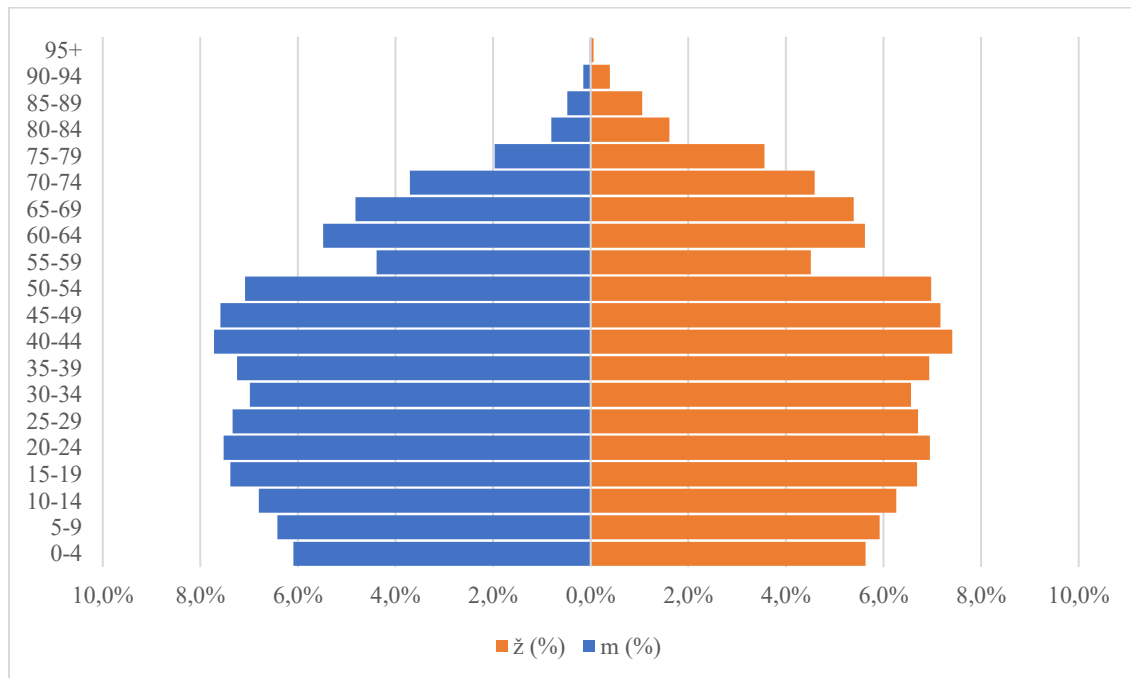

Slika 14. Dobno-spolni sastav stanovništva 1991. godine

Izvor: DZS – Stanovništvo prema starosti i spolu prema naseljima 1991. godine

Dobno-spolna piramida Splitsko-dalmatinske županije iz 1991. godine (Slika 14.) ima oblik košnice, ali mogu se uočiti dvije dobne skupine koje su uvučene. S obzirom da se radi o 1991. godini, a uvučene su dobne skupine od 45 do 49 godina i od 70 do 74 godina, pa se može zaključiti da se radi o gubitcima povezanim s dvama svjetskim ratovima koji su posebno vidljivi u muškoj populaciji, ali dijelom i u ženskoj te o smanjenom natalitetu za vrijeme rata (dobna skupina od 45

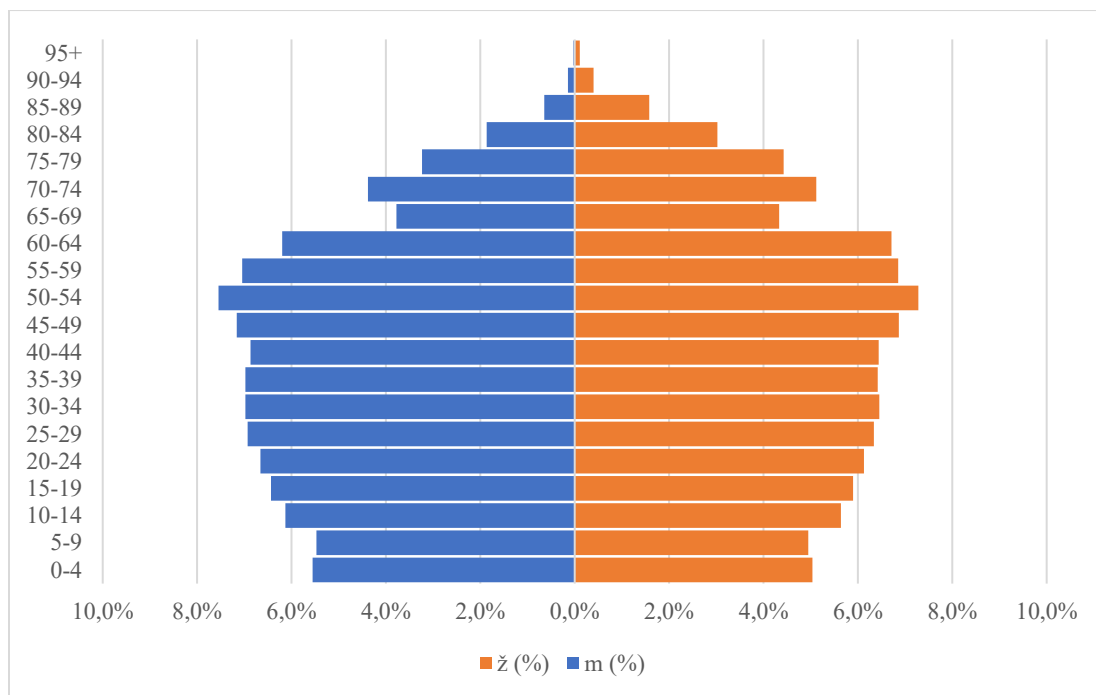
do 49 godina). Za 1991. godinu svi stariji od 75 godina stavljeni su u jednu dobnu skupinu, za razliku od narednih popisa, pa se taj metodološki nedostatak riješio tako da se ukupan broj osoba starijih od 75 godina podijelio s pet te onda svaka naredna kategorija (75-79, 80-84, 85-89, 90-94 i 95+) ima jednak udio osoba u toj dobi. Visoki broj stanovnika nakon Drugog svjetskog rata objašnjava se i nadoknadom stanovništva nakon rata, tzv. *baby boom* (stanovništvo u dobi od 30 do 44 godine).

Slika 15. Dobno-polni sastav stanovništva 2001. godine

Izvor: DZS - Stanovništvo prema starosti i spolu prema naseljima 2001. (https://web.dzs.hr/Hrv/censuses/Census2001/Popis/H01_01_01/H01_01_01.html), 1.3.2023.

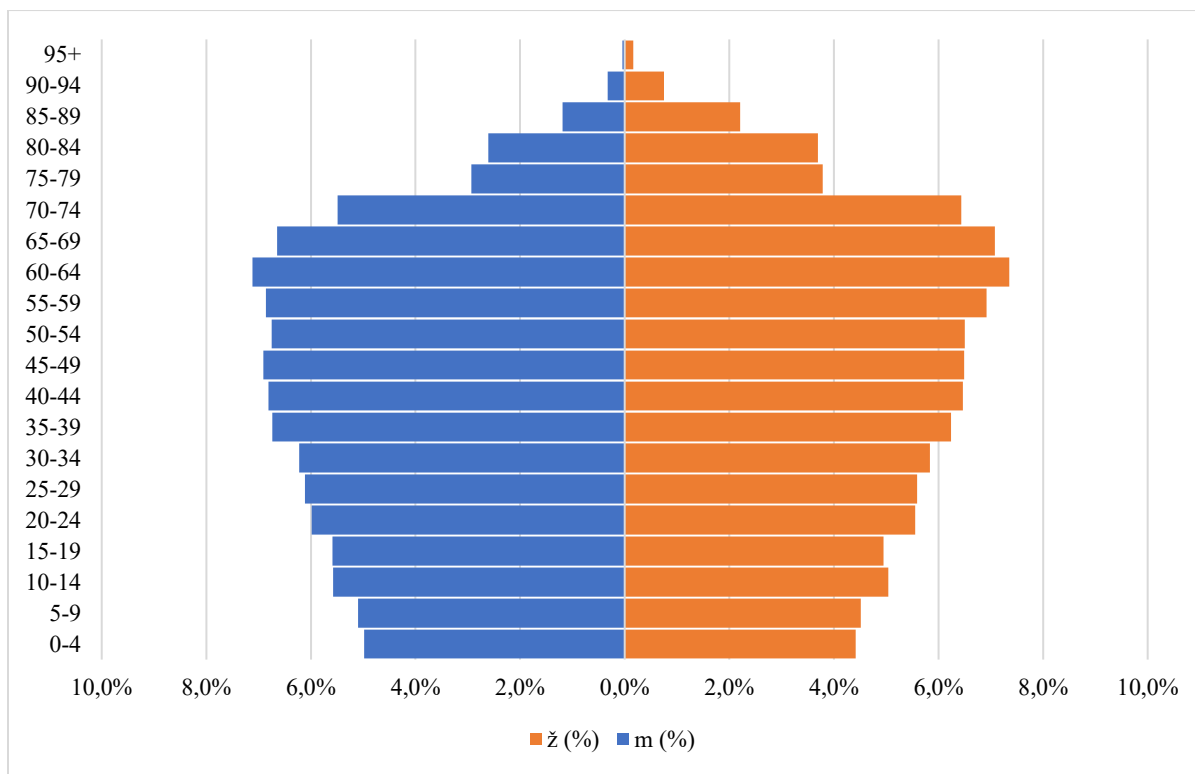
Prema dobno-polnoj piramidi iz 2001. godine za Splitsko-dalmatinsku županiju (Slika 15.), vidi se smanjenje stanovnika među najmlađim dobnim skupinama u odnosu na 1991. godinu, a povećanje u starijim dobnim skupinama. Piramida kao i 1991. godine ima oblik najbližnji košnici, odnosno radi se o stacionarnom tipu stanovništva. Posljedice smanjenog nataliteta tijekom Drugoga svjetskog rata mogu se uočiti u dobnoj skupini od 55 do 59 godina. Najviše je stanovnika u dobnoj skupini od 40 do 44 godine.

Slika 16. Dobno-spolni sastav stanovništva 2011. godine

Izvor: Stanovništvo prema starosti i spolu prema naseljima 2011. (https://web.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_01_01/h01_01_01_zup17.html), 1.3.2023.

Promatrajući dobno-spolnu piramidu Splitsko-dalmatinske županije iz 2011. godine (Slika 16.) zapaža se sve veće smanjenje udjela mlađih dobnih skupina u odnosu na popise 1991. i 2001. godine; dno se piramide sve više sužava, a piramida ima tendenciju poprimanja oblika urne. Najveći broj stanovnika zabilježen je u dobnj skupini od 50 do 54 godine (*baby boom* generacija). Dobna skupina od 65 do 69 godina je uvučena zbog smanjenog nataliteta tijekom Drugoga svjetskog rata.

Slika 17. Dobno-polni sastav stanovništva 2021. godine

Izvor: Stanovništvo prema starosti i spolu prema naseljima 2021. (<https://podaci.dzs.hr/hr/podaci/stanovnistvo/popis-stanovnistva/>), 6.3.2023.

Dobno-polna piramida iz 2021. godine (Slika 17.) jasno prikazuje još veće smanjenje mladog stanovništva, a sve veće udjele u starijim dobnim skupinama. Piramida je poprimala oblik urne, odnosno radi se o regresivnom tipu stanovništva. Zabilježene su nikad manje stope mladog stanovništva. Najveći broj stanovnika u Županiji nalazi se u dobnj skupini od 60 do 64 godine, što je poprilična, ali i vrlo nepovoljna promjena s obzirom na prijašnje popise, i što ide u prilog tezi o sve značajnijem starenju stanovništva.

Republika Hrvatska je, a tako i sama Splitsko-dalmatinska županija, devedesetih godina prošlog stoljeća pretrpjela rat i ratna razaranja, koja su nepovoljno utjecala na mnoge čimbenike života, pa tako i na demografska kretanja u državi. Republiku Hrvatsku danas karakteriziraju sve manji natalitet, emigracijska depopulacija te ukupna depopulacija. Prema Nejašmiću i Toskiću (2013) koji su uspoređivali, odnosno radili tipizaciju stupnja ostarjelosti stanovništva Hrvatske i stanovništva županija prema popisu iz 2011. godine, Splitsko-dalmatinska županija i Republika Hrvatska pripadaju tipu 4 (duboka starost), premda se u Splitsko-dalmatinskoj županiji bilježe

blago povoljniji rezultati (više mladog, a manje starog stanovništva u odnosu na prosjek u Republici Hrvatskoj). Ipak, valja naglasiti kako je Splitsko-dalmatinska županija prema popisu iz 2001. godine pripadala tipu 3 (starost) te se iz toga vidi kako i područje Splitsko-dalmatinske županije, iako je demografski u boljem položaju od državnog prosjeka, doživljava negativne demografske trendove. Prema podacima iz prethodnih popisa stanovništva, na razini Republike Hrvatske od 1991. godine do danas bilježi se veći broj muškaraca u ukupnoj populaciji (nešto više od 51%), a slično je i u Županiji (URL16).

8. ZAKLJUČAK

Demografske promjene u Splitsko-dalmatinskoj županiji u promatranome razdoblju, od 1991. godine do danas, mogu se okarakterizirati kao nepovoljne. Naime, uz pojedine godine koje su bilježile blage pozitivne pokazatelje, može se zaključiti da se u promatranom razdoblju bilježilo negativno opće kretanje stanovništva. Nadalje, govoreći o prirodnom kretanju stanovništva, sve se više povećavaju vrijednosti mortaliteta, a natalitet se smanjuje. Iznimka je mortalitet dojenčadi koji se od 1991. godine znatno smanjio i sada su njegove vrijednosti sve bliže vrijednostima najrazvijenijih europskih država. Dakle, ovi podaci koji ukazuju na opće smanjenje broja stanovnika u Splitsko-dalmatinskoj županiji potvrđuju prvu hipotezu.

Druga hipoteza u ovome se radu odnosila na natalitet, odnosno bilo je pretpostavljeno da je u promatranome razdoblju natalitet u Splitsko-dalmatinskoj županiji bio veći od nataliteta na razini države. Analizirajući oba podatka i druga je hipoteza ovoga rada potvrđena jer je natalitet u Županiji veći od hrvatskog prosjeka, pa se može zaključiti da, iako se i u Županiji bilježe gubitci stanovnika i negativni demografski trendovi, Splitsko-dalmatinska županija ipak je među onim dijelovima Hrvatske koji imaju nešto povoljnije prirodno kretanje stanovništva.

U radu je bila postavljena i treća hipoteza o mortalitetu koja je također potvrđena. Druga i treća hipoteza na neki su način povezane, te se nakon potvrde druge hipoteze očekivala i potvrda treće hipoteze. Mortalitet u Splitsko-dalmatinskoj županiji manji je od hrvatskog prosjeka što hipotezu čini potvrđenom. Ovo je još jedna potvrda o tome da je Splitsko-dalmatinska županija u boljem demografskom položaju nego neke druge županije, ali to ne znači da u Županiji nisu potrebne mjere i poticaji koji bi potaknuli rađanja, ostanak mladih, doseljavanje iz inozemstva i slično.

Posljednja, četvrta hipoteza u radu, odnosila se na migracije, to jest na migracijski saldo. Bilo je pretpostavljeno da je migracijski saldo u pozitivnoj vrijednosti. Ova hipoteza nije potvrđena. Vrijednosti migracijskog salda u promatranome razdoblju su negativne u svim međupopisnim razdobljima od 1991. godine. Najnoviji podaci za razdoblje od 2011. do 2021. godine također svjedoče o negativnom migracijskom saldu pa je od važnosti nastaviti pratiti migracijske trendove u Splitsko-dalmatinskoj županiji.

LITERATURA

1. Brković, A. (2021). *Odgoda rađanja i neimanje djece u europskim zemljama*, Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet.
2. Čerina, F. (2019). *Demografska obilježja Splitsko-kaštelanske zagore*, Diplomski rad, Sveučilište u Zadru.
3. Čipin, I., i Međimurec, P. (2017). Fertilitet i obiteljska politika u Hrvatskoj, *Političke analize*, 8(31), 3-9.
4. Delić, D. (2019). *Demogeografski procesi i značajke u Dalmatinskoj zagori*, Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet.
5. Friganović, M. (1989). Migracije kao konstanta geoprostora, *Acta Geographica Croatica*, 24(1), 19-29.
6. Jerić, M. (2019). Contemporary Emigration of Croats: What is the Future of the Republic of Croatia?, *Oeconomica Jadertina*, 9(2), 21-31.
7. Kavain, V. (2022). Privlačni i potisni čimbenici migracije mladih visokoobrazovanih stanovnika RH - kvalitativno istraživanje, *Diskrepancija*, 17(25), 76-90.
8. Magaš, D. (2013): *Geografija Hrvatske*, Meridijani, Zadar.
9. Mastilica, M. (1993). Zdravstvene nejednakosti: društvena stratifikacija, zdravlje i zdravstvena zaštita (I.), *Revija za sociologiju*, 24(3-4), 163-181.
10. Mills M., Rindfuss R. R., McDonald P., te Velde E. (2011). Why do people postpone parenthood? Reasons and social policy incentives, *Human Reproduction Update*, 17(6), 848–860.
11. Mølbak, K., Espenhain, L., Nielsen, J., Tersago, K., Bossuyt, N., Denissov, G., Mazick, A. (2015). Excess mortality among the elderly in European countries, December 2014 to February 2015, *Eurosurveillance*, 20(11), 21065.
12. Nejašmić, I. (2005): *Demogeografija – stanovništvo u prostornim odnosima i procesima*, Školska knjiga, Zagreb.
13. Nejašmić, I., Bašić, K., i Toskić, A. (2008). Prostorne značajke nataliteta u Hrvatskoj, *Hrvatski geografski glasnik*, 70(2), 91-112.
14. Nejašmić, I., i Toskić, A. (2013). Starenje stanovništva u Hrvatskoj – sadašnje stanje i perspektive, *Hrvatski geografski glasnik*, 75.(1.), 89-110.

15. Pejnović, D. (2004). Depopulacija županija i disparitet u regionalnom razvoju hrvatske, *Društvena istraživanja*, 13(4-5 (72-73)), 701-726.
16. Pletcher, K. (2022). One-child policy, *Encyclopedia Britannica*, dostupno na: <https://www.britannica.com/topic/one-child-policy>.
17. Sobotka, T. (2011). Fertility in Central and Eastern Europe after 1989: Collapse and Gradual Recovery, *Historical Social Research*, 36-2 (136).
18. Sobotka, T. (2017). Post-transitional fertility: childbearing postponement and the shift to low and unstable fertility levels, *Vienna Institute of Demography Working Papers* 01/2017.
19. Wertheimer-Baletić, A. (2016). Demografski tranzicijski procesi – kontinuitet ili diskontinuitet, *Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Razred za društvene znanosti*, (525=51), 7-63.
20. Wertheimer-Baletić, A. (2004). Depopulacija i starenje stanovništva – temeljni demografski procesi u Hrvatskoj, *Društvena istraživanja*, 13(4-5 (72-73)), 631-651.
21. Wertheimer-Baletić, A. (2003). Razvoj stanovništva Hrvatske - reprodukcijске odrednice, *Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Rijeci*, 21(2), 29-47.
22. Wertheimer-Baletić, A. (1999): *Stanovništvo i razvoj*, Zagreb, Mate.
23. Živić, D., i Pokos, N. (2005). Odabrani sociodemografski indikatori razvijenosti Hrvatske i županija, *Revija za sociologiju*, 36(3-4), 207-224.

IZVORI

1) URL1

https://web.dzs.hr/PXWeb/Selection.aspx?px_path=Naselja%20i%20stanovni%20c5%a1tvo%20Republike%20Hrvatske Stanovni%20c5%a1tvo %20c5%bdupanije&px_tableid=Tab2_RH.px&px_language=hr&px_db=Naselja%20i%20stanovni%20c5%a1tvo%20Republike%20Hrvatske&rxid=b3de8554-32c3-4736-bf90-26c6c7e066f8, 31. 3. 2022.

2) URL2

https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/population-demographic-situation-languages-and-religions-14_hr, 19. 5. 2022.

3) URL3 <https://investcroatia.gov.hr/county-stats/splitsko-dalmatinska-zupanija/>, 28.9.2022.

4) URL4 <https://web.dzs.hr/arhiva.htm>, 19. 4. 2022.

5) URL5 <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=43078>, 6.10.2022.

6) URL6 <https://www.dalmacija.hr/obavijesti/nastavlja-se-demografski-projekt-tu-je-tvoj-dom>, 8.10.2022.

7) URL7 <https://gov.hr/hr/pos-program-poticane-stanogradnje/1294>, 8.10.2022.

8) URL8 <https://www.split.hr/clanak/sufinanciranje-cijena-programa-jaslica-i-djecjih-vertica>, 8.10.2022.

9) URL9 <https://www.vrlika.hr/index.php/vijesti/item/1626-samo-4-grad-a-sa-besplatnim-verticem-za-svu-djecu>, 8.10.2022.

10) URL10

<https://www.cdc.gov/reproductivehealth/maternalinfanthealth/infantmortality.htm#:~:text=Infant%20mortality%20is%20the%20death%20of,the%20overall%20health%20of%20a%20society.&text=Infant%20mortality%20is%20the,health%20of%20a%20society.&text=is%20the%20death%20of,the%20overall%20health%20of>, 21.10.2022.

11) URL11 <https://www.hzjz.hr/sluzba-javno-zdravstvo/izvjesce-dojenacke-smrti-u-hrvatskoj-u-2020-godini/>, 21.10.2022.

12) URL12 <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=19372>, 29.11.2022.

13) URL13

https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2021/08/PRIRODNO_KRETANJE_2020_30082021_.pdf, 30.12.2022.

14) URL 14 <https://proleksis.lzmk.hr/46748/>, 9.3.2023.

15) URL 15 <https://www.koronavirus.hr/>, 12.4.2023.

- 16) URL 16
https://dzs.gov.hr/UserDocsImages/Press%20Corner/Prezentacije/Popis%202021._kona%C4%8Dni%20rezultati.pdf, 15.4.2023.
- 17) Državni zavod za statistiku, Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. - 2001., https://web.dzs.hr/PXWeb/Menu.aspx?px_type=PX&px_db=Naselja+i+stanovni%20a1tvo+Republike+Hrvatske&px_language=hr, 30.3.2022.
- 18) Državni zavod za statistiku, Popis stanovništva 2011., <https://web.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/censustabshtm.htm>, 30. 3. 2022.
- 19) Državni zavod za statistiku, Priopćenja o prirodnom kretanju stanovništva, <https://podaci.dzs.hr/hr/arhiva/stanovnistvo/prirodno-kretanje-stanovnistva-republike-hrvatske/>, 1. 10. 2022.
- 20) Državni zavod za statistiku, Migracija stanovništva Republike Hrvatske u 2011. godini, https://web.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2012/07-01-02_01_2012.htm, 4. 1. 2023.
- 21) Državni zavod za statistiku, Migracija stanovništva Republike Hrvatske u 2021. godini, <https://podaci.dzs.hr/2022/hr/29030>, 4.1.2023.
- 22) Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Prirodno kretanje u Hrvatskoj u 2021. godini, <https://www.hzjz.hr/periodicne-publikacije/izvjesce-prirodno-kretanje-u-hrvatskoj-u-2021-godini/>, 21. 10. 2022.
- 23) Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske – Retrospekt 1857.-2001., DZS, Zagreb, 2005.
- 24) Popis stanovništva 2021., <https://popis2021.hr/>, 30. 3. 2022.
- 25) Državni zavod za statistiku – Stanovništvo prema starosti i spolu, Popis 2001., https://web.dzs.hr/Hrv/censuses/Census2001/Popis/H01_01_01/H01_01_01.html, 14.12.2022.
- 26) Državni zavod za statistiku – Stanovništvo prema starosti i spolu, Popis 2011., https://web.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/xls/Nas_01_HR.xls, 14.12.2022.
- 27) Državni zavod za statistiku – Stanovništvo prema starosti i spolu, Popis 2021., https://podaci.dzs.hr/media/rqybclnx/popis_2021-stanovnistvo_po_naseljima.xlsx, 14.12.2022.
- 28) Državni zavod za statistiku - Stanovništvo prema migracijskim obilježjima, prema gradovima/općinama, Popis 2001.,

(https://web.dzs.hr/Hrv/censuses/Census2001/Popis/H01_01_09/h01_01_09_zup17.html),
1.3.2023.

29) Stanovništvo prema migracijskim obilježjima i spolu, Popis 2011.,
(https://web.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/h01_01_38/h01_01_38_zup17.html), 1.3.2023.

POPIS TABLICA

Tablica 1. <i>Usporedba općeg kretanja stanovništva Splitsko-dalmatinske županije i Republike Hrvatske od 1991. do 2021. godine</i>	7
Tablica 2. <i>Kretanje opće stope fertiliteta u Splitsko-dalmatinskoj županiji od 1991. do 2021. godine</i>	21
Tablica 3. <i>Specifične stope fertiliteta u Splitsko-dalmatinskoj županiji od 1991. do 2021. godine</i>	22
Tablica 4. <i>Stopa ukupnog fertiliteta u Splitsko-dalmatinskoj županiji od 1991. do 2021. godine</i>	23
Tablica 5. <i>Migracijski saldo u Splitsko-dalmatinskoj županiji od 1991. do 2021. godine</i>	25
Tablica 6. <i>Doseljeno i odseljeno stanovništvo od 2011. do 2021. godine</i>	32
Tablica 7. <i>Opći koeficijent maskuliniteta u Splitsko-dalmatinskoj županiji od 1991. do 2021. godine</i>	34
Tablica 8. <i>Koeficijent maskuliniteta Splitsko-dalmatinske županije po velikim dobnim skupinama od 1991. do 2021. godine</i>	35
Tablica 9. <i>Udjeli mladog, zrelog i starog stanovništva u Splitsko-dalmatinskoj županiji od 1991. do 2021. godine</i>	36

POPIS SLIKA

Slika 1. <i>Kretanje ukupnog broja stanovnika primorskih županija od 1991. do 2021. godine</i>	9
Slika 2. <i>Prirodno kretanje stanovništva Splitsko-dalmatinske županije od 1991. do 2021. godine</i>	11
Slika 3. <i>Natalitet u Splitsko-dalmatinskoj županiji od 1991. do 2021. godine</i>	13
Slika 4. <i>Usporedba nataliteta Splitsko-dalmatinske županije i Republike Hrvatske od 1991. do 2021. godine</i>	14
Slika 5. <i>Mortalitet u Splitsko-dalmatinskoj županiji od 1991. do 2021. godine</i>	17
Slika 6. <i>Usporedba mortaliteta Splitsko-dalmatinske županije i Republike Hrvatske od 1991. do 2021. godine</i>	18
Slika 7. <i>Mortalitet dojenčadi u Splitsko-dalmatinskoj županiji od 1991. do 2020. godine</i>	19
Slika 8. <i>Stanovništvo prema migracijskim obilježjima za 2001. godinu</i>	26
Slika 9. <i>Stanovništvo prema migracijskim obilježjima za 2011. godinu</i>	27
Slika 10. <i>Doseljeni u naselje stanovanja s područja Republike Hrvatske prema popisu 2001. godine</i>	28
Slika 11. <i>Doseljeni u naselje stanovanja s područja Republike Hrvatske prema popisu 2011. godine</i>	29
Slika 12. <i>Doseljeni u naselje stanovanja iz inozemstva prema popisu 2001. godine</i>	30
Slika 13. <i>Doseljeni u naselje stanovanja iz inozemstva prema popisu 2011. godine</i>	31
Slika 14. <i>Dobno-spolni sastav stanovništva 1991. godine</i>	37
Slika 15. <i>Dobno-spolni sastav stanovništva 2001. godine</i>	38
Slika 16. <i>Dobno-spolni sastav stanovništva 2011. godine</i>	39
Slika 17. <i>Dobno-spolni sastav stanovništva 2021. godine</i>	40

PRILOZI

Godina	Rođeni	Umrli	Prirodni prirast	Godina	Rođeni	Umrli	Prirodni prirast
1991.	5 905	4 323	1 582	2007.	4 883	4 488	395
1992.	5 810	4 528	1 282	2008.	4 910	4 720	190
1993.	5 861	4 329	1 532	2009.	4 941	4 690	251
1994.	5 746	4 357	1 389	2010.	4 957	4 589	368
1995.	5 677	4 472	1 205	2011.	4 614	4 691	-77
1996.	5 831	4 449	1 382	2012.	4 726	4 651	75
1997.	6 106	4 380	1 726	2013.	4 313	4 590	-227
1998.	5 440	4 550	890	2014.	4 312	4 646	-334
1999.	5 293	4 346	947	2015.	4 110	5 152	-1042
2000.	5 204	4 206	998	2016.	4 144	4 931	-787
2001.	4 805	4 375	430	2017.	4 087	5 227	-1140
2002.	4 741	4 194	547	2018.	4 274	5 104	-830
2003.	4 593	4 570	23	2019.	4 112	4 968	-856
2004.	4 962	4 215	747	2020.	4 009	5 439	-1430
2005.	4 970	4 536	434	2021.	4 211	6 005	-1794
2006.	4 906	4 316	590				

SAŽETAK

Glavni cilj diplomskog rada *Demografske promjene u Splitsko-dalmatinskoj županiji nakon 1991. godine* jest utvrditi i analizirati suvremena demografska obilježja, promjene i trendove u Splitsko-dalmatinskoj županiji nakon 1991. godine. Demografski pokazatelji koji su u ovome radu bili analizirani su: opće kretanje stanovništva, zatim prirodno kretanje stanovništva (unutar kojega su bili obrađeni pojmovi nataliteta, općeg i mortaliteta dojenčadi i fertiliteta) te migracije i dobno-spolni sastav. Također, opće kretanje stanovništva te natalitet i mortalitet na razini Splitsko-dalmatinske županije bili su uspoređeni s vrijednostima na razini cjelokupne Republike Hrvatske. Glavni korišteni izvor podataka bio je Državni zavod za statistiku (DZS). U radu se naišlo na nekoliko metodoloških problema koji se odnose na nedostupnost pojedinih podataka iz Popisa 1991. godine. Također, zbog uvođenja županija kao teritorijalnih jedinica, iz Popisa 1991. godine bilo je potrebno izdvojiti općine koje tvore Splitsko-dalmatinsku županiju u granicama u kakvima se danas poznaje.

Ciljevi ovoga rada bili su analizirati opće i prirodno kretanje stanovništva, analizirati dobno-spolnu strukturu te migracije. Također, jedan od ciljeva bio je usporediti odabrane demografske trendove u Splitsko-dalmatinskoj županiji s onima u Republici Hrvatskoj. Svrha istraživanja bila je dobiti detaljnije podatke o demografskim promjenama te potaknuti daljnja istraživanja.

Prema rezultatima istraživanja može se zaključiti da je u promatranome razdoblju u Splitsko-dalmatinskoj županiji došlo do smanjenja broja stanovnika, smanjenja rađanja, a povećanja mortaliteta. Nadalje, prirodna promjena se s pozitivnih vrijednosti 2011. godine izmijenila u negativnu, a sve je više starog stanovništva. Iako se u pogledu Hrvatske Splitsko-dalmatinska županija može izdvojiti kao demografski povoljnije područje od ostatka države, demografska slika ipak je loša te će i u budućnosti biti potrebno pratiti trendove u nastojanju da se demografska slika popravi.

SUMMARY

The main goal of the graduation thesis *Demographic changes in Split-Dalmatia County after 1991* is to determine and analyze contemporary demographic characteristics, changes, and trends in Split-Dalmatia County after 1991. The demographic indicators that were analyzed in this paper are: general population trend, natural population change (within which birth rate, crude and infant mortality rates, and fertility were analyzed), as well as migration and age-sex composition. Additionally, the population change and natural population change at the level of the Split-Dalmatia County were compared to the corresponding trends at the level of the entire Republic of Croatia. The main source of data used was the Central Bureau of Statistics (DZS). Several methodological problems related to the unavailability of certain data from the 1991 Census were encountered in the paper. Also, due to the introduction of counties as territorial units in 1992, it was necessary to summarize the data from 1991 Census so that they correspond to the current territorial boundaries of Split-Dalmatia County.

The aims of this work were to analyze the general population change and natural population change, age-sex structure of the population and migration. Also, one of the aims was to compare selected demographic trends in Split-Dalmatia County with those in the Republic of Croatia. The purpose of the research was to obtain more detailed data on demographic changes and to encourage further research.

According to the results of the research, it can be concluded that in the observed period in Split-Dalmatia County, there was a decrease in the number of inhabitants, a decrease in births, and an increase in mortality. Furthermore, the natural population change went from increase to decrease, and the share of old population has been increasing. Although in terms of Croatia, the Split-Dalmatia County can be singled out as a demographically more favorable area than the rest of the country, the demographic picture is still unfavorable, and it will be necessary to introduce effective population policy measures in the future in an effort to improve the demographic situation.